

היה, שנאמר ויפרוץ האיש מאד מאד (נחשית ל ז), ונאמר במצרים מאד וירב העם ויעצמו מאד (שמות א כ), [והם ס' רבוא, וכאן נאמר מאד מאד הרי ק"ך רבוא]. (קענ) וכמה כלבים של צאן היו לו, אמר ר' אבא בר כהנא שלש מאות ותשעה, אמר ר' תנחומא מנין ק' ב' ז' ר' הרי החשבון, ויפרוץ האיש, מהו ויפרוץ, (קעד) שפרץ לו הקב"ה גדרו של עולם, ואמר לו כך אני פורץ לבני בניך לעולם הבא, שנאמר עלה הפורץ לפנייהם (מלכים ב יג): חסלת פרשת ויצא

פרשת וישלח

[א] וישלח יעקב מלאכים (נחשית לז ד). (א) זש"ה מעין גרפשו ומקור משחת צדיק מט לפני רשע (משלי כ כט), אמר ר' יהודה ב"ר סימון כמעין גרפשו וכמקור משחת כך כשצדיק מט לפני רשע. ד"א אפשר למעין גרפשו ולמקור משחת, אפשר לצדיק למוט לפני רשע, ומי הוא זה זה יעקב כשוא מפדן ארם מהו משלח ואומר לעשו, כה תאמרון לאדוני לעשו וגו', הוי וישלח יעקב מלאכים וגו':

[ב] וישלח יעקב וגו'. (ב) זש"ה מחזיק באזני כלב עובר מתעבר על ריב לא לו (משלי כ י), (ג) מי הוא זה, זה יעקב, כיון שיצא מבית אביו מה כתיב וידר יעקב נדר (נחשית כח כ), מה אמר אם יהיה אלהים עמדי (סס), כך השיבו הקב"ה והנה אנכי עמך (סס סס טו), רבותינו אמרו על הכל השיבו חוץ מן הפרנסה. ר' אושעיא אמר אף על הפרנסה השיבו, (ד) שנאמר כי לא אעזבך עד אשר אם

הערות ותקונים

בכ"י רומי ובכ"י פארמא, וכן במדרש ב"ר פט"ז אות י"א נפירות המיוחס לרש"י שם, ויפרוץ האיש נפרש לו פרה מעין עולם הבא הביא ח"ל ק"כ רבוא גלן היו לו ליעקב אבינו ומפרש בתנחומא נאמר במדרש וירב העם ויעצמו מאד וסיו' ס' רבוא וכאן כתיב מאד מאד ב' פעמים לומר שהיו ק"כ עכ"ל. וכוון לדברי התנחומא כ"י שלפנינו, וכן בילקום מיכה רמז תקנ"א ב' עלה הפורץ לפנייהם הביא מאמר אחד מב"ר והוא ב"ר פס"ס אות ה' ובשפות ר' יוסי בר כהנא אמר ר' חנינא, רק ז"ל ר' אבה בר כהנא, ובשם ר' יוס' בר חנינא מובא ב"ר שם מאמר אחר ויש להוסיף אל הילקום ע"פ הב"ר שם. ואחר זה הביא שם, ד"א עלה הפורץ בעולם הזה פרחי גדרו של עולם כו' אמר ר' תנחומא בר אבה ק"כ רבוא של גלן היו לו, שנאמר ויפרוץ האיש מאד מאד וכתיב וירבו ויעצמו מאד מה להלן ס' רבוא וכתיב מאד מאד ק"כ רבוא וכתיב מאד מאד, והוא המאמר שלפנינו בתנחומא וחסר שם ה'יון "תנחומא": (קענ) וכמה כלבים של צאן היו לו אמר ר' אבה בר כהנא שלש מאות וס' אמר ר' תנחומא מנין ק' ב' ז' ר' הרי החשבון, וכ"כ בכ"י רומי, ושם איתא עם איזה תקונים אמר ר' אבה בר [כהנא] ס' מאות וס', אמר ר' תנחומא בר' [ז"ל ברבי] מנין קב ור, ק' מאה [ב' שתיים] ז' שבעה ר' מאתים הרי חשבון ע"כ. ובכ"י שליש של חספאפרד ליתא המאמר מר' תנחומא עם הסימן, ונמצא גם בכ"י פארמא, אבל אין למאמר הזה שחר ומה הוא הסכום ע"מ... אבל ראיתי בכ"ר פט"ז אות י"א ובילקום רמז ק"ל בשם ב"ר מובה כן, רבי אבה בר כהנא אמר מאה ותרתין רבון שבעה אלפים מאתן עדרין הוו ליה לאבינו יעקב, וכן ז"ל בתנחומא, ונא ר' תנחומא ונתן לו סימן ק' ב' ז' ר', ק' מאה ב' תרתין ור"ל מאה ותרתין רבוא, ז' ר' מאתן פי' מאתים ור"ל שבעה אלפים ומאתים. והידי משה הביא ח"ל פי' מדכתיב מאד מאד והיה כפל ממנין דכתיב צרפת במדבר כל פקודי המהות שם מאות אלף ושלשה אלפים וס' מאות ומחשים, והכפל של מנין זה עולם מאה רבי ותרתין רבוי ומאתן: (קעד) שפרץ לו הקב"ה גדרו של עולם. בכ"י רומי גדודי [ז"ל גדרו] של שלם הזה. ועיין בילקום מיכה שם:

(א) זש"ה מעין גרפשו. ב"ר פט"ז אות ב' ומוכח בילקום ריש וישלח וילקום מחלי רמז התקנ"א בשם ב"ר, רבי יהודה ברבי סימון פתח מעין גרפשו ומקור משחת וגו' בשם שאי אפשר למעין גרפשו ולמקור משחת כך אי אפשר ללדיק למוט לפני רשע, וכמעין גרפשו וכמקור משחת כך לדיק ממין עצמו לפני רשע. וכן מובא בתנחומא הגדפשו וישלח אות ג', ובכ"י רומי ג"ו ד"א בשם שאי אפשר למעין להיות גרפשו או למקור להיות משחת כך אי אפשר ללדיק שיוטע לפני רשע: (ב) זש"ה מחזיק באזני כלב. עיין ב"ר פט"ז אות ג' ר"ה פתח מחזיק באזני כלב שמואל בר נחמן אמר. ויש לחקן ע"פ הילקום מחלי רמז התקנ"א רב כהנא אבה בר' שמואל בר נחמן פתח מחזיק באזני כלב משל לארילסמים, ובילקום בשפות משל ללדס' לנסים: (ג) מי היה זה זה יעקב. ובכ"י רומי וכ"י פארמא ג"ו מי היה זה שמוחזק באזני כלב מי שרואה מריבה ודאך ונתן עצמו בחוכה שנאמר עובר ומתעבר על ריב לא לי, ד"א מחזיק באזני כלב מי היה זה זה יעקב, וחסר לפנינו שורה שלמה: (ד) שנאמר כי לא

פב מרש וישלח תנחומא

עשיתי את אשר דברתי לך (בראשית ט טו), למען אשר שתי פעמים אשר, כביכול דבר קשה, אמר ר' ארשעיא אמר לו הקב"ה אשרי ואשריך כשאעשה לך הדבר הזה, חזר ותבע ושבתי בשלום (סע סע כה), א"ל והשבותיך (סע סע טו), אמר ר' תנינא ב"ד יצחק אשריו לילך אשה שכך שמע מבוראו, ראו כל מה שתבע מבוראו הנפיתו, ועל כל ההבטחות הללו הוא משלח ואומר כה תאמרן לאדני לעשו, הוי יפה נאמר מחזיק באוני כלב, אימתי כששלח יעקב אצל עשו:

[ג] וישלח יעקב מלאכים. וז"ל כי מלאכיו יצוה לך לשמוך בבל דרכיך (תנלים לא ט), אימתי כשעה שאדם בארץ ישראל, מלאכים שבארץ ישראל משמרין אותו, וממי אתה למד מיעקב, שבשעה שבקש לצאת לחוצה לארץ מה כתיב ויחלם והנה סולם וגו' והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו (בראשית כח יב), לא היה צריך לומר אלא יורדים ועולים, משאדם יורד הוא עולה, הוא אומר עולים ויורדים, א"ל (ה) אותן המלאכים שהיו משמרין אותו בארץ ישראל עליו להן וירדו אתרים לשמור אותו בחוצה לארץ, לא עשה אלא כשהוא בא מפרן ארם ירדו אותן המלאכים שהיו משמרין אותו בארץ ישראל, שנאמר ויאמר יעקב כאשר ראם וגו' ויקרא שם המקום ההוא מחנים (סע לג ג), מחנה אין כתיב כאן אלא מחנים, שתי מחנות, אותן הראשונים ואותן האחרונים, מה עשה יעקב, כיון שרצה לשלח אצל עשו, נפל מאלו ומאלו ושלח, שנאמר וישלח יעקב מלאכים, ואל תתמה שהרי קמן ביתו דיבר עם המלאך, מי הוא זה זה יוסף, שכיון שאמר לו לך נא וראה וגו' (סע לו יד), מה כתיב וימצאו איש וגו' (סע סע טו), מה אמר לו, ויאמר האיש גסעו מזה וגו' (סע סע יז). מדו דותינה שהיה אותו המלאך משמר דת יה, ואתה אל תתמה על יעקב ששלח מלאכים, ולא ביוסף, אלא אפילו הגר דיברו עמה המלאכים, מה כתיב (ו) ויקרא מלאך (ה) [אלהים] א"ל הגר (סע כה יז), כמה מלאכים דברו עמה, (ו) לוי אמר, ודבותינן אמרו ג', ומה אם השפחה מסיחה עם המלאכים, אל תתמה עם יעקב שהיה משלח את המלאכים, לפיכך כתיב וישלח יעקב מלאכים:

[ד] [לפניו אל עשו אחיו]. מהו לפניו, לפניו הוא נופל את המלכות, שהמלכות בעולם הוה שלו, אבל אתה נופל באחרונה, אל עשו אחיו, (ח) ורות הקודש אומרת יעקב משלח אל עשו: ארצה שעיר שדה אדום, (ט) [מהו ארצה שעיר], שהוא מעמיד שערות של אדם, שדה אדום, (י) הוא אדום, ומאכלו אדום, וגבוריו אדומים, ולבושו אדום, ומניניו אדומים, וארצו אדומה, ומי שעומד כנגדו אדום, ומי שפורע ממנו אדום, בלבוש אדום. הוא אדום, ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה כט), ומאכלו אדום, מן האדום האדום הוה (סע סע ט), וגבוריו אדומים, מן גבוריהו מאדם (נחס כ ד), ולבושו אדום, אנשי חיל מתולעים (סע), מניניו אדומים, מן גבוריהו מאדם (סע), וארצו אדומה, ארצה שעיר שדה אדום, ומי שעומד כנגדו הוא אדום, הוא דוד, וישלח ויביאהו והוא אדמוני (ט"א טו יג), ומה כתיב בו, וישלח

הערות ותקונים

אענוך עד אשר אם עשיתי וגו', ככ"י רומי סס"ק ואין לענוך אלא פרנסה שנאמר ולא ראינו לדיק נעוב וגו': (ה) אותן המלאכים שהיו משמרין אותו. לזה טון רש"י בראשית לג ג' וט"ן נלקח סוז שס ובתרגום ירושלמי ויב"ע: (ו) ויקרא מלאך ה'. וכ"כ רומי, ויקרא כתיב אלהים וראיתי ככ"י פארמא מנחם לנסן מלאך ה': (ז) לוי אמר. ככ"י רומי ר' לוי אמר ה' ודבותינן אומרים וגו' [ג' ג'], ובג"ד פמ"ה א"ת ו' ומנחם בילקום רמז ע"ט איהא כמה מלאכים מדונו לך ר' יוסי צר חנינא אמר תתמה בכל מקום שנאמר אמירה מלאך, רבנן אמרי ארבעה בכל מקום שנאמר מלאך. לדעתו י' לוקן כנאומה ר' לוי אמר ד' וכן במדרש ר' יוסי צר חנינא אמר ארבעה בכל מקום שנאמר אמירה, וכתיב ד' פעמים ויאמר (בפסוק ח ס י"א), ורבנן אמרי שלש בכל מקום שנאמר מלאך ושלש פעמים כתיב מלאך (פסוק ס י"א). ומה חרמא בגמרא מעילה דף יז פ"ג מה שפטה של בית אבא חרמן לך מלאך שלש פעמים, ופירש"י בגר מדקן לך ג' מלאכים שלש פעמים כתיב מלאך בפרשה בראשית טז וע"ש בחס' ד"ס אמר: (ח) ורות הקודש אומרת. ככ"י רומי וכ"י פארמא ורות הקודש אומרת וי' יעקב משלח אל עשו: (ט) מהו ארצה שעיר שהוא מעמיד שערות של אדם. הקתינן כמו שהוא ככ"י רומי וכן מנחם בילקום ושלח רמז ק"ל בשם סתנימא למה נקרא שמו שעיר שהוא מעמיד שערוהיס של אדם: (י) הוא אדום. צ"ל פס"ט ופ"ה א"ת

באדם נציבים (ש"ס ח ד), ומי שפדע ממנו אדם, דודי צה ואדם (ש"ס ס י), מי זה בא מאדם (ש"ס ס ב), בלבד אדם, מדוע אדם ללבושין וגו' (ש"ס כ):

[ח] ויצן אותם לאמר כה תאמרין לאדני לעשו. הוא קראו אדוני, אמר ירמיה מה תאמרי כי יפקד עליך ואת למדת אותם עליך אלופים לראש (ירמיה י כה). (יא) אמר ר' פנחס אנשונים היה מכבד את רבינו מה שאין סוף, וכשרהי רבינו משלהני אצלו, והיה כותב לו אגרת וכותב בה עבדך יהודה שואל בשלומך, והיה רע לאנשונים לומר שהוא קורא עצמו עבד, א"ל אל תכתוב עוד כדבר הזה, א"ל רבינו כך אני כותב לך, שאני טוב מיעקב אבא, כששלח אצל עשו מה אמר לו, כה אמר עבדך יעקב, (יב) לא נעשיתי אוונטיסאי, עם לבן גרתי, לא הניעני אחת מן הברכות שברכני אביך, אביך ברכני ויתן לך האלהים ממל השמים ומשמני הארץ, (נראה ש"ס כה), ואני אין בידי אחת מהן, אלא ויהי לי שור וחמור צאן, (יג) שאינו לא מן השמים ולא מן הארץ, כלום אתה שונא אותי, אלא בשביל הברכות, [עדיין לא הניעני אפילו אחת], וכי שור אחד וחמור אחד היו לו, שהוא אומר ויהי לי שור וחמור וגו' (יד) ר' יהודה ור' נחמיה, ר' יהודה אומר דרך ארץ השיח, כאדם שהוא אומר על הכל, הלך חמור קרא תרגול, ור' נחמיה אומר לומר לו עבדך יעקב הריני משפיל עצמי לפניך, אם בקשתה הרי יפה, ואם לאו ויהי לי שור וחמור, [שור] זה יוסף שנאמר בכור שורו הדר לו וגו' (דברים לג י), (טו) ומסורת אנדה היא שאין עשו נזפף אלא ביד בניה של רחל, למה, שנאמר אם לא יסחבום צעירי הצאן (ירמיה מט כ), אלו בניה של רחל, וחמור זה מלך המשיח, שנאמר גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים וגו' עני ורובב על החמור (זכריה ס ט), צאן אל ישראל, שנאמר ואתם צאני צאן מרעיתי אדם אתם (ישעיה לז לא), ועבד ושפחה אלו ישראל, שנאמר בהן הנה כעני עבדים וגו' (חזקיה קנ כ):

[ו] וישובו המלאכים וגו', באנו אל אחיך אל עשו, (טז) מה אתה סבור בו אחיך, עשו הוא, וגם הולך לקראתך, הוא מהלך כל היום, וארבע מאות איש עמו, מה אתה סבור וארבע מאות איש עמו, (יז) אמר ר' שמואל בר נחמני כל אחד ואחד היה עשוי על ארבע מאות איש, וכיון ששמע יעקב כן, מה כתיב ויירא יעקב

הערות ותקונים

ד' ולקח טוב וילקוט ישעיה רמז ס"ט: (יא) אמר ר' פנחס כו'. צב"ר פט"ה את ה' ומוצא בילקוט וישלח רמז ק"ל בשם צ"ר איתא בספן אחר, רבינו אמר לרבי אפס כחוד חד אצרא מן שמי למרן מלכא אנשונים קס וכתב מן יאודה נשיא למרן מלכא אנשונים, נסבה וקרייה וקריעה (פ"י לקח האגרת וקראה וקריעה) אמר ליה כחוד מן עבדך יאודה למרן מלכא אנשונים, אמר ליה רבי מפני מה אהב מזבז על כבודך, אמר ליה מה אני עב מן צ"ל לא כך אמר כה אמר עבדך יעקב: (יב) לא נעשיתי אוונטיסאי. וצ"ל רומי אוונטיס, וצ"ל פארמא אנטיס, וצ"ל אוונטיסאי, ועיין בפסיקתא שקלים הערה ק"א ובערך השלם, ולזה במאמר כוון רש"י (וישלח לב ה) לא נעשיתי ער וחשוב אלג גר לוקר כדאי לטעם אחי על ברכת אביך שברכני הוה גביר לחיך ושהיך לא תקיימה צי, וכן יצ"ע שאז מהתחומא שתרס ומכל מה דכריך יתי אצב לית ציד, אלהן הוה לי צעיר תורין וחמרין עאן ועבדין ואמנן ושדריה לתנאה לרבינו דלא אהניית לי ברכתא הכי: (יג) ש"ס ולא מן השמים ולא מן הארץ. לזה המאמר כוון רש"י ויהי לי שור וחמור אבא אמר לי מסל השמים ומשמני הארץ זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: (יד) ר' יהודה ור' נחמיה ר' יהודה אומר. עיין צ"ר פט"ה אוח ו' ומוצא בילקוט וישלח רמז ק"ל ושם איתא ר' יהודה ור' נחמיה ורבנן ר' יהודה אומר משור אחד ילא שורים הרבה ומחמור אחד ילא חמורים הרבה, ר' נחמיה אמר ליסבה דברייתא היא חמורתא גמלה, רבן אמרי שור זה משוח מלחמה שנאמר בכור שורו הדר לו. ולפניו מאמר ר' יהודה הוא כמאמר ר' נחמיה צב"ר ומאמר ר' נחמיה לפניו הוא כמאמר של רבנן צב"ר, וכאשר הוא צב"ר כן הוא גם בלקח טוב, ורש"י הביא רק מאמר ר' יהודה שלפניו בתנחומא דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור, אדם אומר לתבירו צילנה קרא התרגול ואיט אומר קראו התרגולים: (טו) ומסורת אנדה הגדה היא. צ"ל רומי נספחה ומסורת אגרת היא, ועיין צ"ר פט"ה מוצא בשם ר' פנחס בשם ר' שמואל בר נחמן מסורת היא שאין עשו מולל כו'. (טז) מה אהב סבור בו אחיך עשו הוא. לזה המאמר כוון רש"י שהיית אומר אחי הוא אכל הוא הוה כעשו הרשע, עודש בשנאחו: (יז) אמר ר' שמואל בר נחמני כל אחד ואחד. עיין צב"ר פט"ה אוח ו' בשם ריש לקיש ועיין צב"ר שם את י"ב אמר ר' שמואל בר נחמני ארבע מאות מלכים קשרי

מאד (נראה לנ ח): ד"א ויירא יעקב, (יח) אמרו רבותינו נעשה נופי כשעוה הו, וחד הקדש צווחת התרפית ביום צרה צר כחכה (משלי כד), באותה שעה א"ל הקב"ה (יש) אל חירא כי (אתך) [עמד] אני אל תשתע כי אני אלהיך אמצתיך אף עזרתך וגו' (ישעיה מה י), אמצתיך במיכאל, עזרתך בגבריאל, אף תמכתך בימין צדקי (שם), הנה אנכי עמד (נראה לנ ח), באותה שעה ויחץ את העם אשר אתו (שם לנ ח), (כ) מה עשה, זינן מבפנים והלבישן (כא) לבנים מבחוץ, (כב) והתקין עצמו לשלושה דברים, לתפלה ולדורון ולמלחמה, לדורון מנין, ותעבור המנחה על פניו וגו' (שם נג), למלחמה מנין, ויאמר אם יבא עשו וגו' (שם ס), לתפלה מנין, ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק וגו' (שם י), מה כתיב אחריו קטנתי מכל החסידים ומכל האבות וגו', הציילני נא מיד אחי מיד עשו (שם יא י), א"ל הקב"ה אתה קראת אותי, חיך שאני מצילך, שנאמר הוא יקראני אבי אתה א"י ויצור ישועתי (תהלים סט כז):

[ו] ויותר יעקב לבדו (נראה לנ כ), מה כתיב למעלה מן הענין ויירא יעקב מאד וגו', כיון שראה הקב"ה היאך היה יעקב מיצר, אמר ר' ברכיה שלח ארבע כתות של מלאכים לעשות מלחמה עם עשו כל הלילה, באותה כת ראשונה אמר להם למי אתם, אמר לו בניו של יצחק אנו, והיו מפגישין אותו, אמר להם מבני בניו של אברהם אנו, התחילו מפגישין אותו, כיון שאמרו אחי של יעקב אנו, התחילו מניחין לאותן (כג) בשביל כבודו של יעקב נניח אתכם, הוי ויותר יעקב לבדו. ולא היה יעקב יודע כמה נסים הקב"ה עשה עמו, לא עשה אלא כיון שבא בבקר, אמר לו עשו אחי, מי לך כל המהנה הוה אשר פגשתי (שם נח), אשר ראיתי אין כתיב כאן, אלא אשר פגשתי, ויעקב לא היה יודע ששלח לו הקב"ה מלאכים, אלא היה סבור שהוא עמוק באותו המהנה ששלח לו, לכך אמר לו למצא חן בעיני אדני (שם), וכיון שראה הקב"ה שהוא מתיירא, (כד) שלח לו מיכאל לעשות עמו מריבה, מה עשה לו המלאך, (כה) נדמה לו ברמות רועה, שנאמר ויאבק איש עמו וגו', וירא כי לא יכול לו וגו', ויאמר שלחני וגו' (שם נה כ ט):

הערות ותקונים

כחריס: (יח) אמרו רבותינו נעשה נופי כשעוה. עיין ב"ר פמ"ד אות ג' על הכתוב אל חירא חרס, ובכ"ר פס"ה אות י"ם שדרשו אל השחט אל השוע לון שש: (יש) אל חירא כי אהך אי. וכן מובא בכ"ר פלרמא ובכ"ר רומי נס בכ"ר רח"ס וזילקוס ישעיה רמו ש"ג, ותקנתו ש"ל כי עמד אי. ובכ"ר רח"ס חסר הכנה, ובכ"ר וישלח מחליל מן אמר לו הקב"ה אל חירא כי אהך אי והוא המאמר שלפנינו: (כ) מה עשה זינן מנפנים. מובא זילקוס וישלח רמו קל"א בשם התנחומא: (כא) נגדים לבנים. זילקוס ובכ"ר רח"ס חסר מלה "לבנים": (כב) והתקין עצמו לנ' דברים. ילקוס שם בשם התנחומא, וזהו המאמר מן התנחומא כוון רש"י בפירושו עה"ת (וישלה לנ ס), וכן מובא זילקוס מוב שם. והעירתי שם בהערה כ"ד זילקוס רמו קל"א מובא זה בשם התנחומא, ובתנחומא לפנינו לא נמצא שמון מזה אין ספק שהוא זילמדנו הנשאר בכתובים הקב"ה בפי הקדמונים אדם מבעל הילקוס בשם התנחומא. וכן מובא הדרשה ההיא נס ברכ"ר על התורה וטעם ג"כ מהתנחומא, וכן נראה בקב"ר פ"ס בפסוק מוצה חממה מבלי קרב, ע"כ. ועתה בהגלות נגלות לפנינו התנחומא שהיה לפני הראשונים תראה כי נס רש"י ו"ל ובעל לקח מוב וגם בעל הילקוס הביאו המאמר מהתנחומא שלפנינו בכ"ר: (כג) בשביל כבודו של יעקב. בכ"ר רח"ס הכתוב מוספוס ובכ"ר רומי הג' כך באותה כת ראשונה א"ל למי אתם א"ל בניו של יצחק אנו והיו מפגישין, אמר (ש"ל אמרו) להם בני בניו של אברהם אנו והיו מפגישין אותו (ש"ל אותן) כיון שאמר (ש"ל שאמרו) להם אחי של יעקב אנו היתו אותו (ש"ל כבודו) של יעקב אנו היתו אותו אמרו בשביל כבודו (ש"ל כבודו) של יעקב נניח אותך הוי ויותר יעקב לבדו ע"כ. ובתנחומא הנדפס וישלח אות ג' היתה פגעה בו כת ראשונה שהיו בה ד' כתות נפלו עליו הכוהו וסבדורו, אמר להם היתווי שאני בן בט של אברהם, הוסיפו להכותו אמר להם היתווי שאני בנו של יצחק שנעקד על גבי המזבח, הוסיפו להכותו אמר להם היתווי שאני אחי של יעקב כו' היתווי כו'. וזה הוסיף המדפיס דפוס מאנובה וליתא בדפוסים הראשונים של קונסטנטינופול ודפוס וויניציא וכן ליתא בכ"ר שני של אקספארד, ועיין בכ"ר פמ"ד ומוצא בלקח מוב (לנ ח), וכך ע"ה שם בכ"ר פמ"ד אות י"א כל אותו נעשו מלאכי כשרת כמותו והיו פוגעין בלשון דעו כו' ויאמר הביא שפגעו באשיו של עשו, וע"ה בפירוש ובמ"ד וכן רש"י עה"ת הביא דברי המדרש: (כד) שלח לו מיכאל. עיין זילקוס וישלח רמו קל"ב פ' ויאבק מה שהביא מן מדרש אבכיר יש אומרים מיכאל סיה: (כה) נדמה

[ח] (כו) ילמדנו רבינו, מה סימן נתן (כו) ר' יוסי בן קיסמא לתלמידיו, שהיו מסיילין בסבריא, אמרו לו לר' יוסי רבי אימתי בן דוד בא, אמר להם ר' יוסי אם אני אומר לכם אתם תבקשו ממנו אות, אמרו לו לאו, אמר להם הרי השער הזה יבנה ויפול יבנה ויפול, ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא, אמרו לו רבותינו לר' יוסי מבקשים אנו אות ממך, אמר להם הרי מערת פמיים תהפך לדם, ונהפכה לדם כדבריו: (כח) אוי למלכותו של עשו כשיראה הקב"ה מעשיה ויקום ויפרע ממנה, מצינו במצרים כשהקב"ה פרע מהם, בהשכמה פרע מהם, שנאמר ויהי באשמורת הבוקר וגו' (שמות י"ד), ובאשור מה כתיב, ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' (מ"ד י"ט ג), במדי על ידי מרדכי ואסתר, ביון על ידי מתתיהו ובניו, אבל באדום אמר הקב"ה אין בריה שפורעת ממנה, אני אפרע בה, מנין, שנאמר חזון עובדיה כה אמר ה' אלהים לאדום שמועה שמענו מאת ה' וגו' (שנדיס פסוק ה), (כט) אמר ר' ברכיה מה ראה עובדיה לפרוע מאדום, ראה שהקב"ה משלם גמול לאהביו, לשונאיו על אחת כמה וכמה, ורוח הקודש אומרת ע"י אליפו התימני, ויען אליפו התימני ויאמר הנסה דבר אליך תלאה (אוי דא נ), (ל) א"ל אליפו לאויב (לא) הרי אתה אומר למה לאיני כאברהם, כך אמרת, הורני לחומר ואתמשל כעפר ואפר (ס"ג נ) סבור אתה שהוא משה אותך לו, אמר ר' ברכיה (לב) סרס המקרא ודרשו, ואתמשל כעפר ואפר, והוא דן אותך כדור הפלגה, שכתוב בהם ותדי להם הלבנה לאבן וגו' (נחל"ט י"א ג), הורני לחומר, א"ל אליפו וכי מעשיך כאברהם הם, הנסה דבר אליך תלאה וגו', אברהם נתנסה בעשר נסיונות ועמד בכולן, ואתה בנסיין אחד, הנסה דבר אליך תלאה.

הערות ותקונים

לו נדמות רועה, עיין ב"ר פט"ז אות ב' ר' חוניא אמר נדמה לו נדמות רועה ועיין מדרש חיות פ"ג פסוק מי זאת עולה: (כו) ילמדנו רבינו מה סימן נתן ר' יוסי בן קיסמא לתלמידיו. נעלם ממני מה שיכוח יש להמאמר הזה ללאן, ואולי חסר פה מאמר שלם והיה מתחיל ילמדנו רבינו והמשך חסר והמלה מה מיותר ומתחיל מן סימן נתן ר' יוסי, ועיקר חסר מן הספר. ומלאתי המאמר הזה בצבלין סנהדרין דף נח ע"א שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא אמר מתירא אני שמה תבקשו ממני אות, אמרו לו אין את מבקשים ממך אות, א"ל לכשילש השער הזה ויבנה ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא, אמרו לו רבינו תן לנו אות, אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשים ממני אות ואעפ"כ אמר להם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם והפכו לדם ע"כ. והוא המאמר שלפנינו בתנחומא. ולפנינו בתנחומא נוסף שהיו מסיילין בסבריא, וברש"י בגמרא שם בחיב השער הזה של עיר, שצעיר היה אותו שער. השמיטו המדפיסים מלת "רומי" כי ברש"י היה כתוב של עיר רומי, שצעיר רומי היה אותו השער, כמו שחראה במהרש"ל בח"א, וברש"י בע"י הציגו במקום מלת "רומי" מלת "ארס". גם ברש"י בע"י שם הלשון משוכש, ובמקום שצעיר רומי היה אותו השער כתוב שם שצדומי היה באותה שעה, ולכן העיר המהרש"ל וכתב נראה שגא"י היה דר ר' יוסי ולא היה צדומי. אולם לפי בגי' בגמרא כתב רש"י רק שצדומי היה אותו השער אבל לא שהיה צדומי, ומהו תראה שבעל סדר הדורות ערך ר' יוסי בן קיסמא בנה מזה מגדל הפורח בארץ והקדיש על רש"י ע"ש, וכן תראה מהתנחומא שלפנינו שהיה בסבריא, ונתן לתלמידיו אות כי מערת פמיים תהפך לדם, ופמיים הינה סמוך לסבריא, עיין ירושלמי תרומות ספ"ח ובב"ר פט"ג אות ח' דקליפיוס מלכא בו' נהדא סבריא בו' ויתבי ליה נהדא פמיים בו'. והנה פמיים היא פנים Paneeas, עיין ערך ערך פנים, ובתנאופות הארץ דף קו ע"ב היא למורה לור בערך פ' שעת הכפר בליטוס וסמוך לו מערה ומשם יולא הירדן והיא מערת פמיאס ולמעטנו ד' מיל ובערך שעה וחצי הינה עיר דן בו': (כו) ר' יוסי בן קיסמא לתלמידיו. בכ"י רומי בגי' מה סימן נתן ר' יוסי בן קיסמא ור' אלעזר ותלמידיו, אולי ל"ל שם לר' אלעזר ותלמידיו, וכן ראיתי בכ"י רח"ס וכ"י פארמא נאמר לר' אלעזר ותלמידיו, אולם בגמרא סנהדרין שהבאתי מובא רק שאלו תלמידיו את ר' יוסי בן קיסמא. ובכ"י פארמא בגי' ילמדנו רבינו מה סימן נתן ר' יוסי בן קיסמא לר' אלעזר ותלמידיו לר' יוססא בן שוסנ בשם ר' יהושע אית סכית עשה בר' יוסי בן קיסמא ותלמידיו שהיו מסיילין בסבריא בו': (כח) אוי למלכותו של עשו. מובא בילקוט שבדיה רמז תתקמ"ט בשם התנחומא, ובעל הילקוט גורם אוי למלכות רביעית שהקב"ה טוקס צעלמו ממנה: (כט) אמר ר' ברכיה מונח באגדת גרשית פ"ה, ושם הוא נהדחגת לשון ובהפסת דברים שהוסף המסדר האחרון הזה ע"ש: (ל) א"ל אליפו לאויב. מובא בילקוט חיונ רמז תתל"ז בשם התנחומא: (לא) הרי אתה אומר למה לאיני כאברהם. וכ"כ בכ"י רומי וכ"י רח"ס, ובילקוט שם א"ל אליפו לאויב אתה משה אותך לאברהם שנאמר ואתמשל כעפר ואפר, והוא דן אותך כדור הפלגה ולו השאר השמים: (לב) סרס המקרא ודרשו.

הנה יסרת רבים (איוז ג). אתה היית מנחם (לג) כל בעלי יסורין כשהיה סומא בא אצלך והיית אומר לו כבר היה יודע הקב"ה מה עתיד לעשות שסימא לאותו האיש, והיית מנחמו ואומר לו אם היית בונה בית ולא היית רוצה לפתוח חלונים מי היה ממחה בידך, כך עתיד הקב"ה להשתבח בך, שנאמר או תפקחנה עיני עורים (ישעיה נא ט), כשהיה חרש בא אצלך [היית מנחמו ואומר לו] אם היית רוצה לעשות (לד) קיתון לא היית רוצה לעשות לו אוזנים, מי ממחה בידך, כך הקב"ה עתיד להשתבח בך, שנאמר ואוני חרשים תפתחנה (ס), לפסח הייתה אומר אז ידלג כאיל פסח (סא סא), והייתה מנחמו, כושל יקימון מליך (איוז סד ז), ועכשיו שנגע בך נבהלתה, כי עתה תבא אליך (ותלאה) [ותלא] וגו' (סא סא), הלא יראתך כמלתך (סא סא), על שאמרת אדם צדיק אני ולמה מייסרני, וכי ראית צדיק אובד מימיו וזכר נא מי הוא נקי אבד וגו' (סא י), נח שהיה צדיק נמלט מדורו, אברהם נמלט מן הכבשן, יצחק נמלט מן המאכלת, יעקב נמלט מן המלאך, משה נמלט מחרב פרעה, וזכר נא מי הוא נקי אבד וגו', ולישראל הציל ממצרים ואיבד המצרים, כאשר [ראיתי] חרשיו און וזורעי עמל יקצורוהו (סא ח), ומה היה להם מנשמת אלוה יאבדו וגו' (סא ט), שנאמר נשפץ ברוחך כמסוים (שמות טו י), אף כל חרשעים שעתידין לעמוד, שאנת אריה וקול שחל (איוז סא י), א"ל איוב הסתכל נא באביך עשו, א"ל אין לי עסק עמו (הבן) [בן] לא ישא בעון האב וגו' (יחזקאל יח ט), ליש אובד מבלי מרף (איוז סא יא), זה עשו שהוא אובד מבלי מעשים, ובני לביא. יתפרדו (סא), אלו אלופיו, א"ל איוב ואתה מה אתה לך, ואלי דבר יגונב (סא יב), אני נביא אני אין לי עסק עמו, אלא להוכיחך, בסעפים מחזיונות לילה (סא יג), (לה) אמר הקב"ה [לאליפז] לאיוב עבדי בחזון הוכחתה, אני מעמיד ממך נביא שיפרע מבית אביך בחזון, [שנאמר חזון עובדיה], דאמר ר' שמואל בר נחמני מה ראה עובדיה שלא נתנבא אלא על אדום, אלא אמר הקב"ה, עשו גדל בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם, ועובדיה דר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם, יבא עובדיה ויפרע מעשו, לכך חזון עובדיה, ומה כתוב בנבואתו, והיה בית יעקב אש, ובית יוסף להבה, ובית עשו לקש, ודלקן בהם ואכלום, ולא יהיה שריר לבית עשו כי ה' דבר (שנדיס סאוק יח):

[ט] ויבא יעקב שלם (נחמס ג יח). (לו) ילמדנו רבינו, מהו לדבר דבר יתר בשבת, (לז) כך שנו רבותינו, נשאלין נדרים שהן לצורך השבת, (לח) הרי דבר שאין לצורך השבת אין נשאלין, ואין צריך לומר שאסור להרבות דברים בשבת, אמר ר' הונא אם נתקדקל אדם בעבירה, מיד מלאכי חבלה סופנין אותו, שנאמר ותקרב לשחת נפשו (איוז ג כ), מה יעשה אדם יעסוק בתורה ויתקיים, ואם אינו יודע לשנות יקרא, ואם אינו יודע לקרות, יחזק בתורה ויחיה, שנאמר עץ חיים הוא למחזיקים בה (משלי ג יח), שאם לא היה בן תורה (למ) יהא מחזיק בספר ובמשנה שהן מלמדין תורה, והוא זוכה לחיות, שנאמר עץ חיים הוא למחזיקים בה, אבל אם היה בן תורה התורה מרפא אותו מכל דבר רע ומכל מכאוב. שנאמר מרפא לשון עץ חיים וגו' (סא טו ז), זה התורה, אין לך אדם שהיה יגע בתורה כאבינו יעקב, כד"א ויעקב איש תם יושב אהלים (נחמס כה כז), אין כתיב כאן יושב אהל, אלא יושב אהלים, יוצא מבית מדרשו של שם, והולך לבית מדרשו של עבר, ומבית מדרשו של עבר, לבית מדרשו של אברהם, לפיכך כיון שנתאבק עם המלאך היה צולע על

הערות ותקונים

ואתחנן כעפר ואפר. כ"ל רומי סרס את המקרא חפץ בעפר ואפר כן נקוד סס תחת המלה: (לג) כל בעלי יסורין. צילקום סס כל בעלי כשטן: (לד) קיתון. פי' צינור עשוי מן לוחות וקום, ומורגל בדברי ר"ל: (לה) אמר הקב"ה [לאליפז] לאיוב עבדי. זה מונח ג"כ צילקום איוז סס וכן צילקום ריש טובדיל כסס התחומא: (לו) ילמדנו רבינו, מהו לדבר דבר יתר בשבת. אין שייסת כלל להשאלה הזאת מהו לדבר דבר יתר בשבת אל הכתוב הזה: (לז) כך שנו רבותינו. משנה שבת דף קנז ע"א: (לח) הרי דבר שאין לצורך השבת אין נשאלין ואין צורך לומר שאסור להרבות דברים בשבת. נגמרה שבת דף ק"ג סע"א דרשו מן הכתוב ודבר דבר שלא יבא בדבור של שבת כדטורג של חול, וע"ס בחסד' סהבילו מאמר מו"ר מל"ד ר' שמעון בן יוחאי הוה ליה חילמא ע"ס ועיין במור יל"ח סי' ע"ז ובנ"י סס: (למ) יסא מחזיק

ירכו, שנאמר ויזרח לו השמש וגו' והוא צולע על ירכו (נראשית לג ז), מיד נגלה עליו הקב"ה ורפאו והביאו שלם לעיר שכם, מנין ממה שקראו בענין ויבא יעקב שלם וגו' :

[י] ויבא יעקב שלם. (ט) זש"ה ה' ישמר צאתך ובאך מעתה ועד עולם (פסלים קכ"ח), צאתך ויציא יעקב (נראשית כח י), ובאך ויבא יעקב: (מא) ותגור אומר ויקם לך (לויג כג כח), הקב"ה דיבר לצדיק, אם עשית רצוני אף אני אעשה רצונך יותר משלי, ותגור אומר ויקם לך וגו', אמר ר' ברכיה הכהן מהו ויקם לך, אמר הקב"ה לצדיק אני אומר דבר ואתה אומר דבר, כביכול אני מבטל את שלי ואקיים שלך הוי ויקם לך. אמת היה הדבר כשעשו אותו מעשה, מה עשה הקב"ה אמר למשה לך רד כי שהת עמך (שמות לג י), מה כתיב ועתה הניחה לי (שם שם י), מיד עמד משה בתפלה ובתחנונים, שנאמר ויחל משה וגו' (שם שם י"א), ה' אלהים אל תשחת עמך ונחלתך וגו' (דברים ט ו), והם עמך ונחלתך וגו' (שם שם כט), א"ל הקב"ה איני יכול, א"ל כשם שסבלתם ממצרים ועד הנה, כך סבול אותם, סלה נא לעון העם הזה (נמנר יד יט), ויאמר ה' סלחתי בדברך (שם שם כ), מיד וינחם ה' על הרעה (שם לג יד), ותגור אומר ויקם לך, אף יעקב נדר דברים לפני הקב"ה, מנין, שנאמר וידר יעקב נדר לאמר וגו' (נראשית כח כ), ושבתי בשלום אל בית אבי (שם שם כ"א), א"ל יצחק אבי בקש לצאת לחוצה לארץ, ולא הנחת אותו, בשביל שהיה עולה, נגלייתה לו ואמרת לו אל תרד מצרימה (שם ט ו), ואני איני יוצא במובתי, אלא לפני אחי שלא יתרגני, נמלתי רשות סמך ומאבי אל תניחני, וידר יעקב נדר וגו' (שם כח כ), א"ל הקב"ה אתה העדת עלי שאנכי עמך, שנאמר ואלהי אבי היה עמדי (שם לג ט) ושמרני (שם כח כ), ושמרתך מלבן, ונתן לי לחם לאכול (שם), ויצל אלהים את מקנה אביכן ויתן לי (שם לג ט), ובגד ללבוש (שם כח כ), ויסר ביום ההוא את התיישים וגו' (שם לג ז), ושבתי בשלום וגו' (שם כח כ"א), ויבא יעקב שלם (שם לג יח), הוי ותגור אומר ויקם לך ועל דרכיך ננה אור, שתי פעמים, שהשקיע הקב"ה לשמש שלא בעונתה כשבקש לצאת וכשבקש לדבר עמו, ויצא יעקב מבאר שבע (שם כח י), מה כתיב שם והנה ה' נצב עליו וגו' (שם שם יג), וכשבא הוריה לו השמש שלא בעונתה, ויזרח לו השמש (שם לג ז), ועל כל העולם אין השמש זורחת אלא על יעקב בלבד, (מב) אלא בשביל לרפאותו, שנאמר ויזרח לו שמי שמש צדקה וגו' (מלאכי ג כ). אמר ר' ברכיה הכהן מהו ויזרח לו השמש, (מג) שהזריח לו השמש שלא בעונתה [נ' שעות], כשם ששקע לו שלא בעונתה, אף יעקב ה' דברים התנה הקב"ה עמו ועשאן, ואני אין אני עושה מה שדברתי ושבתי, מיד ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל (נראשית לג כ), כיון שעמדו ישראל אמר הקב"ה למשה, משה ה' דברים שעשיתי עם יעקב עשיתי לבניו, אם יהיה אלהים עמדי (נראשית כח כ), וה' הולך לפניו יומם (שמות יג כ"א), ושמרני (נראשית שם), ששמרתי אותם מפרעה ותביריו ונערתיו פרעה וכל חילו, וכן עמלק, ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו (שמות י"ג), ונתן לי לחם לאכול (נראשית שם), הנני ממסיר לכם לחם מן השמים (שמות טו ד), ובגד ללבוש (נראשית שם), שמלתך לא בלתה מעליך (דברים יד ו), ושבתי בשלום (נראשית שם), גם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום (שמות יח כג), ואח"כ קיבל עליו מלכותו, שנאמר ויצב שם מזבח וגו' (נראשית לג כ), ואף הם קבלו עליהם מלכותו, שנאמר אנכי ה' אלהיך (שמות כ ג), מה אמרו ענו כולם כפה אחד ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שם כד י), הוי ותגור אומר ויקם לך :

הערות ותקונים

מתוקן בספר ובמסגה. כ"ל רומי המלה מנוקדת יצ"ש, ופי' משנה מלמד: (ט) זש"ה ה' ישמר לארך ונאך. מובא ב"ר פ"ט, ונלקח מוב נראשית לג יח: (מא) ותגור אומר ויקם לך. אולי חסר ההתחלה, וכ"ל פארמא הג' וכתוב ותגור אומר. ואיחא בילקס לויג רמו תתקין נסם מדרש ד"ל ותגור אומר ויקם לך זה יעקב, ועל דרכיך ננה אור על שני דרכים לפי שכתוב אם יהיה אלהים עמדי, וכאם אנכי עמך, וסנתי בשלום, ויבא יעקב שלם: (מב) אלא בשביל לרפאותו. לזה המאמר כוון רש"י וישלח ל"ב ו' ומדרש אגדה ויזרח לו השמש לנרס לרפאות את לעמטו כמה דתימא שמש לרקק ומרסא כנפיה: (מג) שהזריח לו השמש שלא בעונתה. עיין רש"י פס"ה ויבא כ"ח ו"ל ששקעה לו חמה שלא בעונתה. ועיין סנהדרין דף כ:

[יא] **ויבא יעקב שלם**, וכי היה חסר מאומה, הן בשעה שאמרו לו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו (נראה לנ 1), עמד ועשה דורון, התחיל נותן עוים שהן רכות, אחר כך תיישים רחלים אילים גמלים מניקות וכניהם שלשים, (מד) [אמר ר' לוי אם הייתי מחזיר בבל אהלי קדר אין את מוצא גמלים מניקות הן ובניהן שלשים], ראה עושרו של יעקב, שוב נתן פרות ארבעים ופרים עשרה, אמר ר' יצחק (מה) הוי' מאבנים טובות ומרגליות, שנאמר ויקח מן הבא בידו (ס"ז), דברים הנמלך ביד, אלו אבנים טובות ומרגליות, (מו) אמר ר' יהודה ב"ר שלום כל שנים עשר חודש שעשה אצלו כך היה מכבדו בכל יום, שכך אמר יעקב כי השוחד יעור עיני (פקחים) [חכמים], (דברים ס"ז יט), ק"ו לרשעים, אלא הריני מכבדו שלא יגע בי: (מו) ד"א חשב ואמר נכסי חוץ לארץ אין בהן ברכה, לכך היה מבזבזין, (מה) אמר ר' הושעיא אמר לי זקן אחד, אומר לך מיבו של מדרש, ובשתהא דורשו אמור אותו משמו, עתיד עשו להחזיר ליעקב כל מה שנמל מיעקב, שנאמר מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו (תהלים ע"ז י), מנחה יביאו אין כתיב כאן, אלא מנחה ישיבו, אמרתי לו הוא זה הדבר הטוב, ומשמך אני דורשו, א"ל ומה אם שנתן לו מדעתו ודחק עליו שלא היה מבקש לימור, שנאמר ויאמר עשו יש לי רב (נראה לנ 2), הוא מחזיר, דברים שנמלו מישאל באונס, על אחת כמה וכמה, באותה שעה הודיתי לו: אמר עשו עד מתי אהא משריה עד אחי, עמד והלך לו, שנאמר ויקח עשו את נשיו וגו' (ס"ז י). מה עשה יעקב כיון שהעבירו בניו וצאנו לארץ ישראל עמד ומכר כל מה שהביא בידו מחוצה לארץ, ועשאו כריות של זהב, אמר לעשו יש לך חלק עמי במערת המכפלה, ומה אתה מבקש ליקח כריות אלו של זהב, או לחלוק עמי, התחיל עשו אמר מה אני מבקש מן המערה הזו, זהב זה אני מבקש, ומונין שמכר יעקב כל מה שהביא מחוצה לארץ ונמלו עשו, שכן יוסף אמר, אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקבר אשר בריתי לי (ס"ט כ), אמר ר' הונא הכהן ב"ר אבין בשבשק יעקב לבא לארץ ישראל מה כתיב וינהג את כל מקנהו (ס"ט לא יח), וכשבשק לירד למצרים מה כתיב ויקחו את מקניהם ואת כל רכושם אשר רכשו בארץ כנען (ס"ט מ ו), ומה שהביא מארם נהרים היכן הם, אלא מבאן אתה למד שמכרן ונתנן לעשו, ותאמר שחזר דבר, אלא מלא הקב"ה חסרונם והחזיר לו מיד הכל, שנאמר ויבא יעקב שלם:

[יב] **ותצא דינה בת לאה** (נראה לנ 3), ילמדנו רבינו מהו שתצא אשה בתכשיטיה בשבת לרשות הרבים, (מט) כך שנו רבותינו, לא תצא אשה לרשות

הערות ותקונים

(מד) אמר ר' לוי. הוספתי כמו שהוא בכ"י פארמא וכ"י רומי וכ"י רח"ס, וכן מוצא צילקס וישלח רמז קל"א בס' התנחומא: (מה) חוץ מאבנים טובות ומרגליות כו' דברים הנמלך ביד כו'. צילקס גם יקח מן הבא בידו ל'אבנים טובות ומרגליות, וזה מוסב עד למעלה אל המאמר שהביא מן התנחומא, וזה ליתא בכ"י, והציון ב"ר פט"ו מוסב על המאמר שלאחריו ולמה הוא נותן גמלים בלחש הוא ב"ר פט"ו אות ז', ולזה המאמר מתנחומא כוון רש"י (וישלה לנ יד) שכתב וז"ל ומדרש אנדה מן הבא בידו ל'אבנים טובות ומרגליות שאלם לר' גלורא ויחשבו בידו עכ"ל. והרב בעל זכור לאברהם צ"ח "עין ילקוט בשם ב"ר" וכתב שהבאתי הביא כן הילקוט בשם התנחומא, רק הציון ב"ר מוסב למאמר שלאחריו על ולמה הוא נותן גמלים כו': (מו) אמר ר' יהודה בר שלום כל שנים עשר חדש. מוצא צילקס וישלח רמז קל"ג בשם התנחומא והשמיים שם האומר: (מז) ד"א חזק ואמרי. מוצא צילקס שם, עד חד שם דלרעא שהוא מנ"ר פט"ח וחסר שם הציון ב"ר: (מח) אמר ר' הושעיא אמר לי זקן אחד אומר לך מיבו של מדרש. כ"ה גם בכ"י רח"ס גם בכ"י פארמא, וככ"י רומי אומר לך דבר טוב של מדרש. ובכ"י פט"ח אות י"ב ומוצא גם צילקס וישלח רמז קל"ג במאמר קח נא את ברכתי (והסר הציון ב"ר" או הציון ממאמר שלפניו מוסב גם על זה ובאמנע הביא ממאמר מתנחומא, ע"ין לעיל הערה מ"א) וכן מוצא צילקס תהלים רמז תת"ו בשם ב"ר. ואיתא כך חד עמא דלרעא אמר לר' הושעיא אין אמרת לך חדא מילתא טבא את אמרת בצנורא מן שמי, א"ל מה היא כל אותן הדורות שנתן אבינו יעקב לעשו עתידין אומות העולם להחזיר למלך המשיח לעתיד לבא מאן מעמיה מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו, יביאו אין כתיב כאן אלא ישיבו, א"ל חייך. מלה ענא אמרת ואת שנק' אני אומר לה: (מט) כך שנו רבותינו, שנת דף נ"ט ע"א במשנה, והמלת "לרשות הרבים" בשנת בתכשיטיה" ליתא במשנה, ושם איתא לא תלא אשה לא בחוסי נמר וכו' ואח"כ מתחיל לא בכנול. וככ"י רומי

הרבים בשבת בתכשיטיה, ולא בכבול ולא בעיר של זהב ולא (ג) בקמלא (מין תכשיט הוא) ולא בנומים ולא במכעת שאין עליה חותם, ולא במחט שאינה נקובה, ואם יצתה אינה חייבת [חטאת], (נא) בזמן שיצתה בהן בתוך הבית, אבל לא תצא באחד מן התכשיטין לרשות הרבים, (נג) ורבותינו אומרים אפילו בחול אינה צריכה לצאת לרשות הרבים, (נד) למה שהעם מסתכלין בה, (נה) שלא נתן הקב"ה תכשיטין לאשה, אלא שתהא מתקשטת בהן בתוך ביתה, שאין נותנין פירצה לפני הכשר, (נה) וביותר לפני הגנב, (נו) וכך איוב אמר ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה (איוב לא 6), בוא וראה צדקו של איוב, ומה אם הבתולה שכל אדם רשאי להסתכל בה, שמא ישא אותה, או שמא ישאנה לבנו, (נז) או לאחד מקרוביו, לא היה איוב נסתכל בה, (נח) על אחת כמה וכמה על אשת איש שאינו רשאי להסתכל בה, (נט) לפיכך כתיב כל כבודה בת מלך פנימה (תהלים מה יד), ואם עשתה והציגה עצמה וזכתה, ממשיבצות זהב לבושה (ס), אמר ר' לוי זכתה שתעמיד כהנים שהם לובשים בגדי כהונה גדולה, ואין משיבצות אלא בגדי כהונה, שנאמר ועשית משבצות

הערות ותקונים

רומי הגי' לא תלא אשה ברשות הרבים בשבת לא ככבול, כגון וי"ו החיבור, וזו גי' יסרה: (ג) ולא בקמלא "מין תכשיט הוא", המלות שהסגנתי הן הוספת המעתיק וליהא ככ" רומי וזכ"י פארמא וזכ"י רח"ס. והמלה רומית, עיין ערוך ערך קמלא: (נא) בזמן שיצתה בהן בתוך הבית כו'. אין לזה מובן כלל כי אע"פ שיצאה לרשות הרבים אינה חייבת חטאת, וביולאזה צהלר ככבול פלוגתא צנמרא שבת שם דף סד ע"ב, וע"ש בתוס' ד"ה רבי ענוי, אבל חיוב חטאת ליכא אפילו ברשות הרבים, וכן המלות בתנחומא, "אבל לא תלא באחד מן התכשיטין לרשות הרבים" הן מיותרות, כי כבר אמור למעלה אין יוצאין בהן לרשות הרבים. והשאלה בהלכה ילמדנו רבינו נמצא גם בתנחומא הגדפס וישלח אות ה', רק המסדר הזה מהנדפס החל בשאלה רק בעיר של זהב והניח שאר תכשיטים השניים צמשה, והתשובה שם כך שט רבותינו לא תלא אשה בעיר של זהב ולא צמשת שיש עליה חותם ולא צמחט שאינה נקובה ואם יצאה בהן לרשות הרבים חייבת חטאת "בשבת קא מיירי שאינה חייבת" אבל לתוך חלידה פטורה, והכרים האלה הם מוקשה מאד, שהוא היסוד הדני השני צמשה דבעיר של זהב וצמחט שאינה נקובה אינה חייבת חטאת. והנה המלות "בשבת קא מיירי שאינה חייבת" הוסיף המדפיס בדפוס מאגנסה בלוחיות רש"י, ור"ל צנמרא שבת צמשה מצויר שאינה חייבת, והוא כעין קושא על דברי התנחומא, וליהא בדפוס קונסטאנציא ודפוס ווינציא וזכ"י שני של אקספארד וזכ"י תמישי של אקספארד, רק בעיקר המאמר התנחומא הגדפס יש ס"ס וכן ו"ל ולא צמחט הנקובה, וזה מצויר צמשה שלאחרים (שם דף סב ע"א) דצמחט הנקובה וצמשת שיש עליה חותם חייבת חטאת, ומה שהביא בעיר של זהב, ו"ל דחשם ההלכה אליה דר' מאיר צרייתא כ"י (שם דף נט ע"ב) דס"ל דחייבת חטאת בעיר של זהב, כי המסדר האחרון הזה מתנחומא הגדפס ערב יחד את דברי הנמרא עם המשה, ומאחר שהביא צנמרא דר' מאיר מחייב חטאת בעיר זהב, ערב זה עם שבת שיש עליה חותם ומחש הנקובה וכלל בשלשם חייבת חטאת, או ו"ל על דרך זה והוא היוצר נכון ופשוט, דצמקוס וצמשת שיש עליה חותם ו"ל שאין עליה חותם וצמקוס חייבת חטאת ו"ל אינה חייבת חטאת, ושתלתם לקח מהמשה הראשונה (דף נז ע"א), ומה שכתב אבל לתוך החלר פטורה לאו דווקא רק הכוונה מותרת וגם צוה אחיין דבריו כהונ, וכל זה כדי להשוות דברי התנחומא הגדפס עם המאמר ח"ל שאמר לאשה ללאת בתכשיטיה אף ילמדנו רבינו וכל אות ה' נובעת מתנחומא כ"י עם איזה שינויים. ורליתי צנמק יוסף הביא צמח ספר תפארת ישראל ג' כ"י פ' על דברי התנחומא הגדפס, אבל כל דבריו לחוקים כאשר יראה המעיין שם: (גב) ורבותינו אמרו אפילו בחול אינה צריכה ללאת לרשות הרבים. בתנחומא הגדפס הגי' רבנן אמרי, גם הגי' שם אף בחול חסור ללאת בהן לרשות הרבים, והמאמר הזה מוצא בילקוט איוב רמז תתקי"ח בשם התנחומא, וכל הלשון שהביא הוא כמו בתנחומא כ"י, והמאמר צא וראה דקדו של איוב מוצא בילקוט שם בזהלחור, ויילקוט הביא שם בשם הקהנאומא כך, לפיכך אמרו ח"ל שאמר לאשה ללאת בתכשיטיה אף בחול: (גג) לפי שהעם מסתכלין בה, ככ" רומי וזכ"י פארמא נוסף, והוא פנה לאשה בשעה שהעם מסתכלין בה, וצנמקוס לפי שהעם מסתכלין בה ופנס הוא לאשה: (גד) שלא נתן הקב"ה תכשיטין לאשה. כ"ה גם ככ" רומי וזכ"י פארמא וזכ"י רח"ס, וצנמקוס שלא נתן תכשיטין לאשה: (גה) וביותר לפני הגנב, כ"ה ככ"י פארמא וגם צנמקוס, וזכ"י רומי וכ"י רח"ס וצילקוס הגי' ומכ"ש לפני הגנב: (גו) וכך איוב אמר. צנמקוס אמר ר' שמואל בר נחמני ראה מה כתיב באיוב כו', וצילקוס הוא כמו ככ"י שילפני: (גז) או לאחד מקרוביו. צנמקוס או לאחיו: (גח) על אחת כמה וכמה על אשת איש. צנמקוס צמשת איש על אחת כמה וכמה, גם טקס שם, ללך צריכה אשה להיות יושבת בתוך הבית ולא תלא לרחוב שלא תחבל עממה ולא תביא מכשול לבני אדם וממלאו מסתכלין באשת איש: (גט) לפיכך כתיב כל כבודה בת מלך פנימה. המאמר

והב (שמות כח יג), וכבר נאמר מן הדבר הזה רמז בתורה שלא תהא אשה מהלכת בשוק הרבה, מנין, (ס) שכן כתיב ויברך אותם אלהים וגו' (סא) וכבשוה (בראשית כח), [וכבשה כתיב] האיש כובש את האשה ואין האשה כובשת את האיש אבל אם הרבתה רגל והיתה יוצאה לשוק, סוף באה לידי קלקל, לידי זנות, וכך אתה מוצא בדינה בת יעקב, (סב) כל זמן שהיתה יושבת בבית לא נתקלקלה בעבירה, אבל כיון שיצאה לשוק גרמה לעצמה לבא לידי קלקלה:

[יג] ותצא דינה בת לאה. וזש"ה בו לרעהו חסר לב (משלי יא יג), מי שהוא מבזה את רעהו נקרא חסר לב. ואם היה אותו האיש שהוא מתבזה בעל דעה ותבונה נותן ידו על פיו ומחריש, שנאמר ואיש תבונות יחריש (סג), (סג) בו לרעהו חסר לב זה חסור אבי שבם שאמר שכם בני חשקה נפשו בביתכם (בראשית לז ח), (סד) ואיש תבונות יחריש, זה יעקב, שנאמר והחריש יעקב עד בואם (שם שם ס), מותר מה על ידי הקלקלה הו' ותצא דינה בת לאה:

[יד] [ותצא דינה בת לאה]. (סה) וזש"ה הגה כל המשל עליך וימשול לאמר כאמה בתה (יחזקאל טז מד), (סו) רבינו שאל לר' חייא מה אתם אומרים כאמה בתה, א"ל כמזבח כן כהניו, (סז) הפריח עליו רבי הרבה, א"ל אמור אמת מה אתם אומרים, א"ל כנשיא כן הדור: ד"א כאמה בתה, זו דינה, מה כתיב בלאה, ותצא לאה לקראתו (בראשית ל טז), ואף כאן ותצא דינה:

[טו] [ותצא דינה]. (סח) וזש"ה החוח אשר בלבנון (מ"ד ט), זה היה חמור אבי שכם, שלח אל הארץ אשר בלבנון (שם), זה יעקב, שנאמר צדיק בתמר יפרח בארץ בלבנון ישנה (תהלים צג יג), תנה את בתך לבני לאשה (מ"ד ט), שהוא אומר תנו

הערות ותקונים

המאמר הזה מובא בילקוט תהלים רמז תש"ל ד"ס כל כבודה בת מלך פנימה בשם התנחומא, ונדרשם הכי ש זה מלכא והביאו אח"כ בהוספת דברים בנאות ו' המהחיל ותאל דינה וז"ל כל כבודה בת מלך פנימה. ומה שמוצא לפנינו בשם ר' לוי הביא הוא שם שם ר' יוסי כשהאשה מנעמת את עצמה בתוך הכית ראויה להשגח לבקן גדול ותעמיד כהנים גדולים כ'. גם טעם שם מאמר בשם ר' פנחס הכהן: (ס) שכן כתיב ויברך אותם אלהים. בנדרשם מובא זה בשם ר' יהודה בר שלום: (סא) וכבשוה וכבשה כתיב. וספתי כמו שזאל בכ"י רומי (ובכ"י רח"ס וכ"י פארמא ליתא) וכן בנדרשם, וכן הוא ביבמות דף סה ע"ב, וכן הוא גם בב"ר פ"ה אות י"ב וכבשוה וכבשה כתיב האיש כובש אשתו שלא חלל לשוק שכל אשה שיצאה לשוק סופה להכשל מנה לן מן דינה שנאמר ותאל דינה ולבסוף נכשל בה"ד וירא אותה שכם וגו'. ובנדרשם הוסיף המדפיס דפוס מאנפוכה בנאמנע המאמר בנאותיו רש"י, האיש כובש את הארץ ואין האשה כובשת את הארץ, ועיין בתנחומא נח אהו י"ב ובכ"י שם, והמאמר שלפנינו האיש כובש את אשתו כו' מוצא בילקוט בראשית רמז ס"ו בשם התנחומא, ובטעות מליץ שם הארץ התנחומא על המאמר ר' יוסף אמר מהבא, כי הוא ג"כ מן גמרא יבמות דף סה ע"ב שהביא במאמר שלפניו, רק הארץ התנחומא מוסב על האיש כובש את אשתו: (סב) כל זמן שהיתה יושבת בבית לא נתקלקלה בעבירה אבל כיון שיצאה לשוק גרמה לעצמה לבא לידי קלקלה. בנדרשם שהרי דינה בת יעקב כשנזל שתייה רגילה פדרנית גרמה תקלה לעצמה. מלת פדרנית אין לה מובן ולדעתי יש לתקן שז"ל פדרנית, עיין ערוך ערך פרד ב', וכן בערוך ערך פרסה הביא בשם ילמדנו שלא חלל פרכיות וכתב פ"א פדרנית: (סג) בו לרעהו חסר לב זה חמור ואיש תבונות זה יעקב. מוצא בילקוט מעלי רמז תתקמ"ז בשם התנחומא: (סד) ואיש תבונות יחריש זה יעקב שנאמר והחריש יעקב. וכן בב"ר פ"א אות ו' והחריש יעקב בה"ד ואיש תבונות יחריש וחסר שם רישיה דקרא בו לרעהו חסר לב זה חמור: (סה) וזש"ה הגה כל המשל עליך ומשול כאמה בתה. גם בב"ר ריש פ"פ דרש על הכתוב הוה מיחזקאל בהרחבת דברים, ומובא גם בילקוט יחזקאל רמז טז"ו בשם ב"ר, ולזה הדרש כיון רש"י בפרשו ש"ה (בראשית לז ח) ועליה משלו המשל כאמה ככתה עכ"ל: (סו) רבינו שאל לר' חייא. הוא רבי יהודה נשיאה בנו של רבן גמליאל בנו של רבינו הקדוש, ור' יהודה נשיאה היה תלמידו של ר' חייא. ובב"ר שם וכן בירושלמי סנהדרין סוף פ"ב מוצא זה בסגנון אחר ובהוספת דברים שדרש יוסי מעוני כנשיאה בעבירה עזר בית הנשיא דברים חדים ור'. יהודה נשיאה שמע לפוסין דר' יוחנן וריש לקיש ואיפייס, אבל לא מנח שם ששאל לר' חייא, ועיין ערכין דף יז ע"א ר' יהודה נשיאה ורבנן, חד אמר דור לפי הפרנס, וחד אמר פרנס לפי דורו, והוא ר' יהודה נשיאה דבאן, ומלכא תתחייס כי חד דאמר פרנס לפי דורו הוא דדרי ר' יהודה נשיאה: (סז) המריח עליו רבי הרבה. ר"ל ר' יהודה נשיאה: (סח) וזש"ה החוח אשר בלבנון, עיין בל"ב מדות דר' אליעזר בנו של ר' יוסי בגלגלי מדה כ"ו החוח אשר בלבנון וכי מה נשואין יש בחוח בלריוס? אלא כנגד

נא אותה לו לאשה (בראשית לז ח), ותעבר חית השדה (מ"ד יד ט), אלו השבטים (ספ) שהיו משולים בחיות, שנאמר גור אריה יהודה (בראשית מט ט), בנימין זאב ישרף (שם טז כו), נפתלי אילה שלוחה (שם טז כה), יששכר חמור גרם (שם טז יז), ותרומם את החוח (מ"ד טז), זה חמור ושכם בנו שהרגו לפי דרב על ידי דינה, שנאמר ותצא דינה בת לאה, בכר מקום נשפלת התינוקת בזכרים, וכאן היא נשפלת באמה, אלא שהתחילה הקלקלה באמה:

[מן] ד"א ותצא דינה. ומן חסייא שאמר יעקב קטנתי מכל החסדים (בראשית לז יא), (ע) אמר ר' אחא האכלתי את אבותיך ממעשיהם ואתה אומר קטנתי, א"ל הקב"ה יעקב בצדקתך עשיתי לך כל הנסים הללו שאתה אומר קטנתי, אלא הרי היא יוצאה ותעמוד לך וזכותך, ותצא דינה:

[יו] [ותצא דינה]. (עא) זש"ה ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביהם (משלי א כה), מדבר בחוה, כשבקש הקב"ה לבראותה, אמר הקב"ה אם אני בורא אותה מן הראש של אדם, רוחה נסה עליה, מעיניו סוקרנית, מפיו תהא דברנית, מידיו תהא נגבת, מרגליו תהא פרסנית, אמר הקב"ה כל העצה הזאת נשלתי עד שלא בראתי אותה, ולא יצאתי מהם אמרתי אם בורא אני אותה מראשו רוחה נסה עליה, שנאמר ויאמר ה' יען כי נבחו בנות ציון וגו' (ישעיה ג טו), ומעיניו, מספרות עינים, (שם טז), ומאזנים ושרה שומעת (בראשית יח י), ומפיו, ותדבר מרים (נמדרג יב ה), ומידיו, ותנגב רחל (בראשית לא יט), ומרגליו היא נכנסת ויוצאה ותצא דינה, הוי ותפרעו כל עצתי וגו' :

[יח] ותצא דינה בת לאה. אמר ר' חייא בר אבא, לעולם הזכר נתלה באשה, והנקבה באיש, ולמה זו נתלה באמה, (עב) שהיה עיקר עיבורה זכר, אלא בשעה שילדה לאה ששה, ובלחה ב', חלפה ב', הרי י', עיברה לאה זכר, באותה שעה נתפללה על רחל, ונעשה תוך מעיה נקבה, לפיכך היא נתלה באמה, ותצא דינה בת לאה :

[יט] לראות בבנות הארץ, לראות ליראות, (עג) למה הדבר דומה, למי שהיה מהלך בשוק וחתיכה בידו, ראה אותה כלב אחד והיה מהלך אחריה חמפה מסט, כן היתה דינה יוצאת לראות וראה אותה שכס וחמפה. ד"א לראות בבנות הארץ, כיון שבאו בני יעקב לארץ ישראל התחילו מראין כחן ועשרון וגוין, מראין כחן ויקוד שני בני יעקב וגו' [איש חרבו וגו' ויהרגו כל זכר] (בראשית לו כה), מראין עושרון ויעקב נסע מכותה ויבן לו בית ולמקדו עשה מכות (שם לג יז), (עד) התחיל פותח אפלין, וגוין מנין, ותצא דינה בת לאה לראות וליראות. וירא

הערות ותקונים

שס ויעקב אביו, ע"כ. וכן נמנה בב"ר פ"פ אות ג', ונחמחמא הדפס אות ז' ומונב בילקוס וישלח רמו קל"ד וילקוס מלכים רמו רל"ג בשם ב"ר, ובב"ר שם הארז זה יעקב חסר שם הראים מן הכתוב לריק כחמר יפרח הארז בלבטן ישנה: (סא) סהיו משולין בחיות. עיין בב"ר פל"ט אות ד': (ע) אמר ר' אחא. בב"ר רומי וכ"ח אמר ר' אחא בר סימון, ובכ"ח פארמא אמר ר' חייא בר סימון: (עא) זש"ה ותפרעו כל עצתי וגו' מדבר בחוה. בב"ר פ"פ אות ה' איתא ר' יהושע בשם ר' לוי פתח ותפרעו כל עצתי והה"ד ויבן כי אלהים את הלע ויבן החבון מהיכן לבדאה וכו'. קלר המעתיק והציג חבבת "וכו" ויעקב המאמר כבר אמור למעלה בב"ר פ"ה אות ב' ר' יהושע דכנעין בשם ר' לוי אמר פ"ט כל המאמר וסיים ולא מן הרגל והרי היא פרסנית שנאמר ותאלף דינה, ובעבור זה הביא כל המאמר לבאן על ותאלף דינה, והמאמר מב"ר מונב בילקוס בראשית רמו כ"ד וילקוס ישעיה רמו רס"ה בשם ב"ר, וכן מונב בקצת שינויים בנחמחמא הדפס וישלח אות ו' בפ' ויהי אחר הדברים, ע"ש: (עב) שהיתה עיקר עיבורה זכר כו'. עיין לעיל ויאלף אות י"ט, ועיין ברכות דף ס"ט א', וב"ר סוף פט"ב: (עג) למס הדבר דומה, בב"ר פ"פ אות ה' מונב כך: ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר לאחד שהיה בידו ליטרא של בשר וכיון שגלה אותה ירד העוף וחמפה ממנו כך ותאלף דינה בת לאה מיד. וירא אותה שסס בן חמור: (עד) התחיל פותח אפלין. וכ"ה בב"ר רומי וכ"ח פארמא. וז"ל אפלין בקמ"ד בן, וכן להלן אות ב' התחיל פותח אפלין, וכן בב"ר פט"ט אות ו' ויבן את פני העיר התחיל ממעיד הסליסין ומוכר בוזל. והעריך גורם אפליסין וכתב פי' אפליסין שזוקין כש עמליהם

אותה שכב בן חמור הדיי נשיא הארץ, (עו) הרשעים רואים, וירא הזן (אסתר ג ט), וירא עשו (בראשית כו), וירא אותה שכב בן חמור (ס לז), אמר דוד תחשכנה עיניהם מראות (סלס סס טז): ויקח אותה וישכב אותה ויענה. ומאיו חסיא בא עליה הערל, כתיב למס מרעוה חסד ויראת שדי יעזוב (איוב י ז), אלא בשעה שהיה יעקב אבינו בא והשבתים עמו היתה דעה עמו, כיון שבאו המלאכים ואמרו לו באנו אל אדוך אל עשו (בראשית לז), (עו) נפל יעקב דעה ונתנה בתיבה, שלא יראה אותה עשו ויפול אותו לאשה, א"ל הקב"ה חסכתה אותה מטעם חידך לאדם ערל היא מתוקנת, הוא דכתיב למס מרעוה חסד, (עו) אילו היתה נישאת לעשו שמא היתה מניית אותו, (עו) כשנמלה איוב לא נירה אותו, לפיכך חסכתה אותה הרי בן מאירה בא כנגדה, וירא אותה שכב בן חמור:

[כ] מה כתיב למעלה מן הענין ויבא יעקב שלם (בראשית לג יח). בא מפרץ ארם בתנאין שהתנה עמו הקב"ה לא חסרו כלום, מה עשה יעקב, (עו) התחיל פותח אימליסין, א"ל הקב"ה שנדרת לפני שכחת, ולא כך אמרת אם יהיה אלהים עמדי (ס כח ט) שלא אעבוד עבודה זרה, ושמרני (ס), משפיות דמים, בדרך הזה (ס) מגילוי עריות, שנאמר כן דרך אשה מנאפת אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און (סלי ל ט), שמרו הקב"ה, שכן הוא אומר, ושמרתיך בכל אשר תלך (בראשית כח טו), אמר יעקב אם שמרתי מכל הדברים הללו, כל אשר נתן לי עשו אעשרנו לך (ס ס כב) כיון שבא לארץ שכב אותו נדר, אמר הקב"ה חידך באותן הדברים שאמרת לשמרך בהם אתה נבשל בע"ז, מנין שנאמר ויתנו אל יעקב את כל אלה הנכר אשר בידם וגו' (ס לז ט). בשפיות דמים מנין, שנאמר ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו וגו' (ס לז ט), בגילוי עריות מנין, מדינה, שנאמר וירא אותה שכב בן חמור ותדבק נפשו בדינה בת יעקב, אמר ר' אבהו למדנו דברים מליה מרובה, פרעה אמר ליوسف אני פרעה (ס מה ט), אני אמרתי שתהא מלך, אמר הקב"ה לישראל על כל מצוה ומצוה שעושין אני ה', אני שעתיד לשלם לכל אחד ואחד סתן שברו, ומה בשר ודם שאמר אני פרעה, העלה אותו לכל הגדולה, אני שאמרתי ע" כל מצוה ומצוה אני ה' על אחת כמה וכמה, וכיצא בדבר אתה אומר רק הבסא אגדל ממך (ס ס ט), אמר הקב"ה לישראל חזית רק למעלה (ויקרא כ ט) ומה רק של בשר ודם כך נידל את יוסף, רק של הקב"ה על אחת כמה וכמה: כתיב בישראל חשק ה' בכבם ויבחר בכבם (ס יז), וכתיב ויאהב את העברה (בראשית לז ג), ואין אתה יודע מה היתה האהבה, [אלא כמה שנתן נפשו עליה את ידע מה היתה אהבה], הקב"ה

הערות ותקונים

שליח של עז, וע"ס נמוסר. וזכ"ר רח"ס נאמר לגסן אימליסין: (עו) כרשעים רואים. פי' וחוסלים, פיין לקס חללים רמז תח"צ נספוק תחשכנה עיניהם מראות: (עו) מל יעקב דינה ונתנה כתיבה, פיין צ"ס ספ"ו רמז ס' על ויקס כלילה הוא ויקח את שפי שתי שפתיו וגו' ודינה כיין היא נחנה כתיבה ומל כתיבה, אמר, כרשע כזק ע"ס רמז ס' שלל יחלה עיני וירא אותה וינקה אותה ממני. ר"ה בס ר' אבא הכהן גדולא אמר אמר לו הקב"ה למס מרעוה חסד מנעת מרעך חסד מנעת חסדך מאחריך דלילי חתוכה לנדרא לא יחנה (כ"ל דנסכת לאיוב לא נייריה בתיבה?) לא נקטת להאיס למחול כרי היא בלא לערל, לא נקטת להאיס דרך הישר כרי בלא דרך הישר ס"ה"ל וחלל דינה. וכן מנח בילקס איוב רמז תח"ק בס כ"ד: (עו) אילו היה בלא לעשו היה מגיירת אותו כמנחל איוב לא ניירה אותו. מנח בילקס איוב רמז תח"ק בס התנחומא וסינה הלשון וכח אילו היה לעשו היה מגיירת אותו כס שניירה לאיוב: (עו) כמנחל איוב לא ניירה אותו. כתיבה. ודעת התנחומא שבלא דינה לאיוב, פיין יחשתי כסס ס"ה ס"ה (דף כ' ע"ג) ובבבלי כ"ד דף סו ע"ב איוב צימי יעקב ס"ה ודינה ס"ה אשתו דכתיב כדבר אחת כנגלות הדבר, ומכיון כי נכלה פשה בישראל. וכיחשמי מנח זה בס ר' אבא, ובבבלי בס י"א, וז"ל בירושלמי ר' אבא בר כהנא כמו שמונח ככ"ר ס"ה"ל רמז ג' וינקה וירא רמז ק"ב בס כ"ד. וזיין עוד ככ"ר ס"ה ר' אהרן כ"ד ר' אהרן כ"ד אלוטור סחח למס מרעוה חסד מנעת חסדך מאחריך ס"ה נסכת ס"ה בלא לערל לא נקטת להאיס דרך הישר כרי בלא דרך הישר וחלל דינה ע"כ. והא המאמר סבבתי כמנחל כ"ד בס כ"ד ע"כ. ויש לתקן ס"ה ר' אבא כהן גדולא. ומה שמונח ס"ה ככ"ר, כ"ל דנסכת לאיוב כ"ו טקס ע"ס המאמר הזה: (עו) התחיל פותח אימליסין. פיין לעל כערה

שנאמר לישראל אהבתי אתכם (מלאכי 6 ז), על אחת כמה וכמה, חשק ה' בכם, אין אתה יודע מה, אלא אנו למדין משכם, שנאמר שכם בני חשקה נפשו בבתכם (בראשית 48 ח), אמר ר' אבהו נלמד מליחה כרוחה, כתיב בשכם ותדבק נפשו בדינה בת יעקב, וכתיב בישראל ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום (דברים 10 ד):

[כא] ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל (בראשית 28 ב), (פ) ילמדנו רבינו, המתפלל (פא) איכן הוא צריך שיכוין את לבו, (פב) כך שנו רבותינו, המתפלל צריך שיכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים (פג) ר' אליעזר בן יעקב אומר, המתפלל חוצה לארץ (פד) יכוין את לבו לארץ ישראל, המתפלל בארץ ישראל יכוין את לבו כנגד ירושלים, המתפלל בירושלים יכוין את לבו לבית המקדש, היה מתפלל בבית המקדש יכוין את לבו לבית קדשי הקדשים, (פה) אומר ר' אבין הלוי כתיב כמגדל דוד צוארך בני לתלפיות (ש"ס ד ד), מהו לתלפיות שכל הפיות מתפללין בו, (פו) [אמר ר'] יהודה הלוי כתיב הוא ההיכל לפני (מ"א ו יו), מהו לפני, שכל הפנים פונות בו, אמר הקב"ה הכל הולכין ומתאוין לביתו, אין אתה הולך לשם, קום עלה בית אל: אמר ר' יוסי מיד התחיל נוטל [עצה] את השבטים שיעלו עמו, שנאמר ונקומה ונעלה (בראשית 28 ג), א"ל לאיכן, אמר להם למקום שנאמר לי יוצרי, קום עלה בית אל וגו' (ש"ס ס"ג ב), (פז) אמר ר' אהא אין ירושלים נבנית אלא בזכות השבטים, שנאמר ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו (תהלים קנ"ג ז) מה כתיב אחריו ששם עלו שבטים וגו' (ש"ס ס"ג ד):

[כב] כתיב ובה לאלהים תודה (תהלים 118 יד). כשיצא יעקב מבית אביו לא יצא אלא במקלו, שנאמר כי במקלי עברתי את הירדן הזה (בראשית 32 ב), מיד נדר יעקב לפני הקב"ה, שנאמר וידר יעקב נדר (ש"ס כג ז), מה כתיב בסוף הענין, וכל אשר תתן לי (ש"ס ס"ג כג), וכיון שהעשיר, שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד (ש"ס ל"ג ז), יצאה את נדרו, מיד גירה בו את לבו, שנאמר ויקח את אחיו עמו (ש"ס לה כג), וניצל מלבן ונתגרה בו עשו, מיד נגלה עליו המלאך, א"ל אין אתה יודע כל הצרה הזאת, כל הצרה למה באה עליך, על שאיחרת את נדריך, א"ל יעקב (מה) [הגידה נא] שמך (ש"ס ל"ג ז), א"ל למה זה תשאל לשמי (ש"ס). פעמים שהמלאך נעשה רוח, שנאמר עושה מלאכיו ורוחות (תהלים ק"ד ד), פעמים שהוא נעשה ברק, שנאמר התשולה בריקים וילכו (איוב 38 לה), ולפי הנסים הוא עושה עצמו, (פח) וכן המלאך אמר למנוח למה זה תשאל לשמי (ש"ס ט"ז יח), מיד ברכו המלאך, שנאמר ויברך אותו שם (בראשית 28 כג).

הערות ותקונים

הערה ע"ד, ובכ"י פארמא איסטניסין 3/ אולניסין: (פ) ילמדנו רבינו. השאלה הזו מובאת גם בפסוקתא רבתי ס"ג פסקא לגבי אנכי: (פא) איכן הוא. ובכ"י רומי וכו' פארמא היכן הוא, לסיקן הוא: (פב) כך שנו רבותינו. משה נרצח דף כח ע"ב, וברבתי כך שנו רבותינו יכוין אל לבו כנגד בית קדשי הקדשים, וכ"ה במשה שם: (פג) ר' אליעזר בן יעקב אומר, כן מוצא גם ברבתי, ועיין בחספתא נרצח פ"ג ובירושלמי נרצח פ"ד ה"ה (דף ח ס"ג) ובבבלי נרצח דף ל ע"א ובהיות פ"ד פסוק כמגדל דוד, והחס חני לה סתמא ויליף לה מקראי, ע"ס, ועיין במאיר עין בפסוקתא רבתי שם, וברבתי שאז דבריו מהמחומא: (פד) יכוין את לבו לארץ ישראל. הוספתי כמו שהוא לנכון בכ"י רומי וכו' פארמא וכן במקומות שזיינתי, והסר גם בכ"י רחם: (פה) אמר ר' אבין הלוי, ברבתי אמר ר' אבין הלוי ברבי, וחס הג' כמגדל דוד בני לתלפיות מהו לתלפיות תל שכל הפיות פונים בו. הסר סורה שלימה ובכ"ל מהו לתלפיות תל [שכל הפיות מתפללין בו, אמר ר' יהודה הלוי כתיב הוא ההיכל לפני (מ"א ו יו) מהו לפני] שכל הפיות פונים בו. ובירושלמי נרצח שם (דף ח ע"ג) אמר ריב"ז הוא ההיכל לפני (מ"א ו יו) לפנים היכל שכל הפנים פונים לו. עד כדון בבבלינו, בחורבנו מניין אמר רבי אבין בניו לתלפיות תל שכל הפיות מתפללין עליו, וכ"ה בחזית. ולדעתנו הג' כחוצה ה"ה בירושלמי ובהיות אמר ר' יהודה הלוי, ואח"כ הנינו ר"ת ריב"ז, וכן יש לתקן גם בגמרא בבבלי ע"פ התחומא והירושלמי ומדרש חזית. והעירך ערך הלך הביא המאמר מברכות דף ל' תלפיות שכל פיות מתפללין עליו. ירושלים הוא ההיכל לפני תל שכל הפנים פונות לו עכ"ל. יש להעיר שגורס בגמרא מתפללים עליו כמו בתחומא וירושלמי, גם יש לתקן בערוך במקום ירושלמי 3/ ירושלמי, וכוונתו לגמרא ירושלמי: (פז) אמר ר' יהודה הלוי, הוספתי כמו שהוא לנכון בכ"י רומי וכו' פארמא וכו' רחם, ועיין לעיל בהערה פ"ה: (פז) אמר ר' אחא. מוצא בילקוט תהלים רמז תה"פ בשם התחומא, ובילקוט שם "א"ר" וחסר מלת "אחא": (פח) וכן המלאך אמר למנוח למה זה תשאל לשמי

וישר אל מלאך ויובל וגו' (ספס יט ט), מה דיבר עמו א"ל לך שלם את נדרך, טוב אשר לא תדור וגו' (קלג ט ז), מיד מה עשו שמעון ולוי, ויקחו שני בני יעקב [שמעון ולוי אחי דינה איש הרבו וגו'], מיד נפל על פניו, ולא עמד עד שנתן לו רשות, קום עלה בית אל, וכן ביהושע, [ויפול על פניו] ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה אתה זה נופל על פניך (ויספס יט ו'), וכן בדוד, ויפול דוד והזקנים מכוסים בשקים על פניהם (דס"א כא טו), ומה נאמר לו, עלה הקם לה' מזבח בגורן ארונה (ט"ז כד יח), לכך נאמר קום עלה בית אל, מיד נסע הוא וכל ביתו, ונתן הקב"ה אימתו על כל סביבותיו, שנאמר ויסעו ויהי תחת אלהים וגו' (בראשית לה ט), ונאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כה י):

[בג] וירא אלהים אל יעקב עוד וגו' (בראשית לה ט). וזש"ה טוב ללכת אל בית אבל וגו' (קלג ט ז), (פט) אמר ר' שמעון בר אבא שתי מדות הן של גומלי חסדים, לגמול חסד עם הכלה ואת המת, אם באו שתיהן ביחד לתוך ידיך אין אתה יודע איזו מהן לאחוז תחלה, בא שלמה ופירש, טוב ללכת אל בית אבל וגו' (צ) מצינו בני אדם שהלכו לבית המשתה ולא נתפרשו שמותם, ובני אדם הלכו לבית האבל ונדרו מגיהנם ונתפרשו שמותם ונתנבאו ברוח הקדש, ומי היו אלו שהלכו לבית המשתה, כתוב ויגדל הילד ויגמל, ויעש אברהם משתה גדול (בראשית כח ח), (צא) מהו גדול, מלמד שהיו שם שם ועבר ואבימלך, ולא נתפרשו שמותם, אבל אלו שהלכו לבית האבל נתפרשו שמותם (איוב וחביריו), ונדרו מגיהנם, (צב) ושרתה עליהם רוח הקדש, ואלו הן אליפו התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי, ושרתה עליהן רוח הקדש, שנאמר ויען אליפו התימני (איוב ד ה), (צג) ואין ויען אלא לשון נבואה, שנאמר משה ידבר והאלהים יענו בקול (שמות יט ט), הוי טוב ללכת אל בית אבל וגו'. ומי הראה פנים תחלה [לאבל], הוי אומר הקב"ה אימתי כשמתה דבורה, שנאמר ותמת דבורה וגו' (בראשית לה ח), וכתוב וירא אלהים אל יעקב עוד וגו' (שס ט ט):

הערות ותקונים

לשמי. בכ"י רומי וכ"י פארמא וכ"י רח"ס נופך, "לפי הכסים שנעשה בידך כך אני משתנה לך א"ל למה זה תשאל לשמי", ועיין ילקוט שופטים רמז ס"ט מה שהביא בשם ילמדנו: (פט) אמר ר' שמעון בר אבא. מונבא צילקס קללת רמז אלף ע"ג בשם התנחומא עד וירא אלהים אל יעקב: (צ) מצינו בני אדם שהלכו לבית המשתה ולא נתפרשו שמותם. מונבא צילקס טס. ובמדרש קה"ר פ"ז אות ד' נפסק סוב ללכת אל בית אל צילקס אות ק: אמר ר' סימון מלוי שהלכו לבית המשתה ולא נתפרשו שמותם, לבית האבל ונתפרשו שמותם, שוג הלך במשתה אברהם ולא נתפרש שמו, שלשת רעי חיוב הלכו לבית האבל ונתפרשו שמותם, מצינו שהלכו לבית המשתה ולא נדרו מגיהנם, והלכו לבית האבל ונדרו מגיהנם, שוג היה במשתה אברהם ולא נדרה מגיהנם, ואלו שהלכו לבית האבל נדרו מגיהנם כ"י ע"ס: (צא) מהו גדול מלמד שהיו שם שם ועבר ואבימלך. עיין לעיל שהבאתי מקה"ר שוג היה שם וכן צב"ר פ"ג אות י' אמר ר' יהודה בר סימון משתה גדול משתה גדולים, שוג וכל גדולים היו שם, וברש"י ע"פ"ת וירא כ"ה ח' משתה גדול שהיו שם גדולי הדור שם ועבר ואבימלך, הביא כמו שהוא בתנחומא לפיכך: (צב) ושרתה עליהן רוח הקדש שנאמר ויען אליפו. וכו"ה בכ"י רומי וכ"י פארמא, ולפי זה חסר הראיה על ונדרו מגיהנם, ומפורש בקה"ר שם ונדרו מגיהנם דכתיב ויבא איש ממקומו (ח"ו צ) איש מביתו איש מעירו איש מארצו אין כתיב כאן אלא איש ממקומו ממקום שנחנך להם צביהם נדרו וי' וי' ממו, ועיין שם בכ"י מהר"ו: (צג) ואין ויען אלא לשון נבואה שנאמר משה ידבר והאלהים יענו בקול. בקה"ר שם מונבא כך ושרתה עליהם רוח הקדש ה"ד ויען אליפו ויען בלדד, חני בשם ר' מאיר כל מקום שנאמר עניה ואמירה כ"ה ככה אלו בלשון הקדש ברוח הקדש הוא מדבר. וכתב המ"כ אלו בלשון הקדש אם הוא בלשון הקדש ע"כ. ודבריו אין להם מונבא כי כאשר תוסב כל מקום שנאמר עניה ואמירה בודלי הוא בלשון הקדש. גם דברי המדרש אין להם שחר, כי פה הביא רק ראיה ששרתה עליהם רוח הקדש מדכתיב ויען, ועל זה הביא כי עניה ברוח הקדש מדבר, ולפיכך בתנחומא אין ויען אלא נבואה, רק לדעתי צדור המלח "בלשון הקדש" היא הוספה חילונית אשר רשם אחד בלדד והוצא אח"כ פניהם על פי מאמרו בירושלמי פסוק ס"ו ריש ה"ב (דף כא ע"ג) חני בשם ר' יודא כל מקום שנאמר בלשון הזה עניה ואמירה ככה וכה הרי הוא בלשון הקדש בנין אב שכתוב משה ידבר והאלהים יענו בקול, ע"כ. ושם מדבר מלל שצריך להיות בלשון הקדש, לכן כאשר ראה במדרש מונבא חני בשם ר' מאיר ח"ו צ"ל צ"ל בשם ר' יודא כל מקום שנאמר עניה ואמירה כה וכה ברוח הקדש הוא מדבר, הוסיף בלדד "בלשון הקדש", וז"ל

[כד] וירא אלהים אל יעקב עוד]. וז"ה ואלי דבר יגונב ותקח אוני שמץ מנח, במעפפים מחזיונות לילה בנפול תרדמה על אנשים (חז"ל ד יג י). ואלי דבר יגונב (צד) [כשהקב"ה נגלה על הרשעים בנניבה הוא נגלה עליהם בלילה, אבל] כשהוא נגלה על הצדיקים בפרהסיא הוא נגלה עליהן, (אבל כשהוא) (צה) [אמר ר' יששכר כשהקב"ה] נגלה על הרשעים הוא נגלה עליהן בלשון עראי בלשון שומאה בחצי דבור, שנאמר ויקר אלהים אל בלעם (במדבר כג ד), אין ויקר אלא לשון שומאה, שנאמר אשר לא יהיה פהור סקרה לילה (דברים כג יא), אבל כשהוא נגלה על הצדיקים בלשון פהורה הוא נגלה עליהן, שנאמר ויקרא אל משה וגו' (ויקרא א ט). לכך נאמר ואלי דבר יגונב, כשהקב"ה נגלה על הרשעים [נגלה] בלילה, לפי שמעשיהן חשוכין כלילה, לכך הוא נגלה עליהן בלילה, שנאמר ויבא אלהים אל לבן בחדום הלילה (בראשית לא כד), אבל כשהוא בא אצל הצדיק מה כתיב וירא אלהים אל יעקב עוד :

[כה] וירא אלהים אל יעקב עוד]. וז"ה כי אתה אלהים שמעת לנדרי וגו' (תהלים סא ו), (צו) יצחק פרוצף פניו דומה לאביו, שנאמר ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק (בראשית כה יט), מהו אברהם הוליד את יצחק, שהיה פרוצף פניו דומה לאביו, הוי נחת ירושת יראי שמך (תהלים עט), מה אברהם דבר עמו הקב"ה בן צ"ט שנים, אף יעקב דבר עמו הקב"ה בן צ"ט שנים, מה אברהם אמר לו הקב"ה אני אל שדי פרה ורבה (בראשית לא יא), אף יעקב דבר עמו באל שדי, שנאמר וירא אלהים אל יעקב עוד וגו' [אני אל שדי] :

[כו] וירא אלהים אל יעקב עוד ויברך אותו]. וז"ה ברוך אתה בבואך וגו' (דברים כח ו), כשיצא יעקב מבית אביו יצא בברכה, שנאמר ואל שדי יברך אותך וגו' (בראשית כח ג), וכשבא סופן ארם בא בברכה, שנאמר וירא אלהים אל יעקב עוד ויברך אותו, מה ברכו, (צו) אמר ר' לוי, ברכת אבליים ברכו, (צה) מה כתיב למעלה מן הענין ותמת דבורה וגו' ויקרא שמו אלון בכות (ס"ג לא ט), (צט) אמר ר' שמואל בר נחמן עם שהיה יעקב משמר אבלה של מניקתו, באתה בשורת אמו, שנאמר ויקרא שמו אלון בכות, אחת של דבורה, ואחת של רבקה, אמר ר' שמואל בר נחמן (ק) לשון אלנסמי מזה אלון אחר, אמר הקב"ה עד מתי יהא צדיק זה יושב ומצמער, אמר ר' יונתן בן אלעי אמר הקב"ה בדין שאראה לו פנים, שנאמר וירא אלהים אל יעקב וגו' :

הערות ותקונים

ורא להביא במקום ברוח הקודש הוא מדבר של"ל בלשון הקודש הוא מדבר, ואח"כ הובאו שתיים יחד פימיה, בלשון הקודש" וכן "ברוח הקודש", ואמרת הם שני מאמרים נפרדים: (צד) כשהקב"ה נגלה על הרשעים, הוספתי ע"פ כ"י רומי וכ"י פארמא וכ"י רח"ס: (צה) אמר ר' יששכר כשהקב"ה נגלה. כן תחקתי ע"פ כ"י רומי וכ"י פארמא וכ"י רח"ס, והמלות "בלשון עראי" "בחצי דיבור" ליתא שם, רק נגלה עליהם בלשון שומאה. ובמדבר כ"ד פ"ג אות ה' איתא כך: אמר ר' יוסי אין הקב"ה נגלה על נביאי אומות העולם אלא בשעה שדרך בני אדם לפרוש זה מזה, הו"ד כשעפפים מחזיונות לילה ואלי דבר יגונב טו', כך אין הקב"ה נגלה על אומות העולם אלא בלילה טו', מה בין נביאי ישראל לנביאי אומות העולם ר' תמא צר הניגא ור' יששכר מכפר מנדי, ר' תמא אמר אין הקב"ה נגלה על נביאי אומות העולם אלא בחצי דיבור המד"א ויקר אלהים אל בלעם (במדבר כג ד) אמר ר' יששכר דכפר מנדי אין הלשון הזה ויקר אלא לשון שומאה המד"א מקרה לילה, וכן נשנה המאמר צ"ד פט"ד אות ו' ושם נקטות ר' יששכר דכפר מנדי וז"ל מנדי, עיין תנאיות הארץ דף טז ע"ב שהביא דכפר מאגדא קבר ר' יששכר, וכן נשנה צו"ד פ"א אות י"ג, ומהו תראה שר' יששכר המוצא בתנחומא הוא ר' יששכר דכפר מנדי אשר מונב בשמו צ"ד גס צו"ד: (צו) יצחק פרוצף פניו דומה לאביו. עיין לקח פוז רש תולדות כל מי שהיה חזא את יצחק שהיה דומה לאביו היה אומר אברהם הוליד את יצחק, ועיין צ"מ דף פז ע"א ורש"י עה"ת ובהנ"ל צ"ב: (צז) אמר ר' לוי ברכת אבליים ברכו. בפסיקתא פסיקא זכור (דף כד ע"א) ובצ"ד סוף פפ"א מונב זה בשם ר' אחא בשם ר' יונתן, וכן רש"י עה"ת בראשית ל"ה ט' הביא ויברך אותו ברכת אבליים: (צח) מה כתיב למעלה מן הענין. דרש סמוכים: (צט) אמר ר' שמואל בר נחמן עם שהיה יעקב משמר אצל של מניקתו. מונב בפסיקתא שס, ובצ"ד שס, וברש"י עה"ת שס, וז"ל ואגדה נחבשר שס בנבל שני שהודר לו על אמו שמתה, וכן בתרגום יב"ע וברש חמן אהבשר יעקב על מיתת רבקה אימיה וקרא שמה לוחך כיוצא: (ק) לשון אלנסמי. צ"ד שס לשון יוונית הוא אלון אחר, והיא המלה היוונית αλλοτρίω ופירושה ציוני אחר (מ"ן מדרש דר' טו"ס עכ"ל)

[כז] וירא אלהים אל יעקב עוד]. ושה ותנור אומר ויקם לך (אזכר כח) מדבר ביעקב, ועל דרכיך נגה אור (ס), על שתי דרכים, כשיצא מבית אביו נגלה עליו הקב"ה מה כתיב, והנה ה' נצב עליו ויאמר (בראשית כח יג), וכשחזר מה כתיב וירא אלהים אל יעקב עוד. מהו עוד, אמר ר' יהודה א"ל עוד פעם אחת אני נגלה עליך, חמשה פעמים נגלה עליו הקב"ה, כנגד חמש ברכות שבירכו אביו, ואלו הן, וא"ל שדי וגו' ויתן לך את ברכת אברהם וגו' (בראשית כח ג) הרי ה' ברכות, ונגלה עליו כשיצא מבית אביו, שנאמר והנה ה' נצב עליו (ס כח יג), ואחת אצל לבן שוב אל ארץ אבותיך (ס לא ג), ואחת קם עלה בית אל (ס לא ה), ואחת וירא אלהים אל יעקב עוד (ס לא ט), ואחת אנכי ארד עמך (ס מו ד): ד"א וירא אלהים אל יעקב עוד, מהו עוד, (קא) עוד איני (מיוחד) [מיוחד] שמי על אדם, אלא אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, עוד פעם אחרת אני נגלה עליו:

[כח] וירא אלהים אל יעקב עוד, מה כתיב אחריו, אני אל שדי פרה ורבה (ס סא יא), אתה סימן לבניך כשבאתי אצלך באתי טעון ברכות, וכשאבוא אצל בניך אבא טעון ברכות, שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך (שמות כ כד), הוי וירא אלהים אל יעקב וגו'. ולא ליעקב לבד, אלא אף לאבינו אברהם, מה כתיב, וירא אלוהי ה' וגו' (בראשית יח ה), כביכול (קב) הקב"ה עומד והוא יושב, בקש לעמוד אמר לו הקב"ה שב, חייך אתה סימן לבניך, מה אתה יושב ואני עומד, (שנאמר אלהים נצב בעדת אל (תהלים פב ה)) אף בניך יושבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, כביכול ואני עומד שנאמר אלהים נצב בעדת אל, אף כאן אמר הקב"ה ליעקב, סימן את לבניך, מה אתה כשבאתי אני אצלך באתי טעון ברכות, אף בניך כשאנלה עליהם אהא טעון ברכות, כיון שנעשה המשכן מה כתיב, ויהי ביום כלת משה להקים את המשכן (ממלך ז ה), וכשנגמרה מלאכתו, אמר הקב"ה התנתי עמכם כשאנלה עליהם אבא טעון ברכות, מה עשה הקב"ה ברכו, ואחר כך נגלה עליהם, מה כתיב בברכת כהנים, יברכך ה' וישמרך יאר ה' פניו אליך ויהנך ישרא ה' פניו אליך וישם לך שלום (ס כו כ ט), ואחר כך ויהי ביום כלת משה להקים את המשכן:

[כט] ויאמר אלהים אני אל שדי פרה ורבה וגו' [ומלכים מחליצין יצאו] (בראשית לא יא), (קג) אמרו חכמים מכאן דרש אבנר והמליך את איש בושת בן שאול, שבנימין עתיד להעמיד שני מלכים, שאמר לו ומלכים מחליצין יצאו (ס), ועד עכשיו לא עמד אלא שאול, לפיכך המליך את איש בושת בן שאול, (קד) ולא עוד אלא בפלגש בגבעה [קרבנות]. אמר ר' שמואל בר נחמן מכאן קרבו אורח בשעה שחלץ

הערות ותקונים

לוייטער, ועין מה שהעירותי בפסיקתא שם הערה כ"ה ובלקא טוב וישלח ל"ה הערה י"פ, וסורא מלת אלנסטי בל"י דאסוועקאלס פ' שפת יוני, (הפולנים, גריכים) ומהו בירושלמי סופה פ"ה ה"א דף כא ע"ב קרו שמע אלויסיון. פ' בשפת יוני, ועין בערוך השלם ערך אלנסטין, ובכ"י פתחא בשעתא לזון אלון טכטוי זי"ל לזון אלויסיון: (קא) עוד איני מיוחד שמי על אדם אלא אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב עוד פעם אחרת אני נגלה עליו. וכ"ה לנכון בכ"י רומי. ובכ"ד פס"ב אות ג' וירא אלהים עוד אמר ר' ברכיה שד איני מיוחד שמי על בריה אלא עליך ולא על אחר שנאמר וירא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ולא אחר עמם, אמר ר' יודן עוד פעם אחרת אני נגלה עליך, ע"כ. וזה בסדר ויגש (מ"ז ד): (קב) הקב"ה עומד והוא יושב בקש לעמוד. כו'. עין ב"ד פמ"ח אות ז', ופסיקתא פסקא התודע וע"ה בהערה ק"ז ובלקא טוב בראשית ה"ה א': (קג) אמרו חכמים מכאן דרש אבנר. עין ב"ד פס"ב אות ד' ומבוא בילקוט וישלח רמז קל"ז בשם ב"ד, רבן אמרי אפשר אבנר אדם גדיק והוא חולק על מלכות בית דוד אלא מדרש דרש והמליך את איש בושת ה"ה ומלכים מחליצין יאלו זה שאול ואיש בושת, ומה ראו לקרב ולרחק בפלגש בגבעה כו'. ועין ירושלמי סנהדרין דף כ פ"א ה"ו (דף נט ע"ג) ופתיחתא דליכא רבה אות ל"ג. ודברי המדרש רבה מונאים בתוספתא סנהדרין דף כ פ"א ה"ה ששה, וכן למאמר התנחומא הלאה כוון גם רש"י בפירוש התורה וישלח ל"ה י"ט: (קד) ולא עוד אלא בפלגש בגבעה. חקנתי שז"ל קרבנות, או ז"ל ולא עוד אלא בפלגש בגבעה קרבו אותו כו'. ובכ"ד ס"ב ברכיה ור' חלבו ור' שמואל בר נחמן, ומלכים מחליצין יאלו, זה ידעם והוא, רבן אמרי כו', ואולי נכ בתנחומא ז"ל אמר ר' שמואל בר נחמן זה ידעם ויהא

עליו ואמרו איש ממנו לא יתן בתו לבנימן לאשה (ספטים כ"א), שנידו אותו, ואחר כך חזרו וקבלו אותו, אמרו אילולי שהוא מעולה מן השמים, לא היה הקב"ה אומר ליעקב אבינו כשהיה בא מחוצה לארץ, ומלכים מחלצין יצאו, הרי מבאן קרבו אותו: [ל] ד"א אני אל שדי, (קה) תירגם עקילם, נאמן אני לשלם לכל אדם לפי מעשיו: פרה ורבה, לך הייתי מצפה שתפרה ותרבה ותעמיד שבטים: גוי וקהל גוים, בישרו שבניו עתידין להיות נעשין כגוים, מה הגוים שבעים, אף בניך שבעים סנהדרין, שנאמר אספה לי שבעים איש (במדבר י"א טו): ד"א גוי וקהל גוים, בישרו שעתידין בניו להיות מזבחים באשרה כגוים, אימתי בימי אליהו, מה כתיב, וירפא את מזבח ה' ההרים (מ"א י"ז), (קו) שריפא אותן והביאן לדרך הטובה, שעשה להם כל אותן הנסים, כיון אמרו מה אמרו, ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים (ש"ס ט"ז), בעולם הזה על ידי שזדיתה ע"ז מצוי אמרו ה' הוא האלהים ה' הוא האלהים, אבל לעולם הבא כשימלך הקב"ה עלינו ועל כל ישראל אומרים והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (יזכריה י"ד ט):

חסלת פרשת וישלח

פרשת וישב

[א] וישב יעקב בארץ מגורי אביו (בראשית לו ב). וז"ל מעונה אלהי קדם (דברים ל"ג כו), (א) אמר ר' ירמיה אין אני יודעים אם מעונה הוא האלהים אם האלהים הוא מעונה, כשהוא אומר תפלה למשה איש האלהים ה' מען אתה (שנ"א פ"ג ב) [הו] הקב"ה מעונו של עולמו ואין עולמו מקומו]. (ב) אעפ"י שברא הקב"ה עולמו לא ישב בארץ אלא צדיק, ובזכותו הן מעמידין את העולם, שנאמר ומתחת זרועות עולם (דברים ט"ז), בוא וראה שכל ימים שרשעים בעולם, אין מצדיקים נראין, וכן אתה מוצא שכל הימים שהיה עשו בארץ ישראל, לא היה יעקב יכול ליראות, עבר עשו שנאמר ויקח עשו את נשיו וגו' (בראשית לו ו), מיד וישב יעקב, לפיכך ויגרש מפניך אויב (דברים ט"ז), באותה שעה, וישכן ישראל במה בדר (ש"ס):

[ב] [וישב יעקב]. וז"ל בזעקך יצילוך קבוציך (שנ"א פ"ג ב), מהו, אלו המלאכים שניתנו לשמרו בשעה שיצא לילך לארם נהרים, שאין המלאכים המשמשין בארץ ישראל, משמשין בחוצה לארץ ולא של חוצה לארץ בארץ ישראל, כך יעקב ראה עולם ויורדים אחרים לילך עמו לחוצה לארץ, וכשבא לחזור קרא הקב"ה לאותן המלאכים שהיו משמשין אותו בארץ, אמר להם הרי יעקב חוזר, צאו ונצא (ג) לאנפמי שלו (פ' תהום), למה הדבר דומה, למלך שיצא בנו למדינת הים ליקח

הערות ותקונים

ויהא וחכמים אמרו מאן דרש אנגר כו', ועיין בלקח טוב וישלח ל"ה י"א ובהערות כ"ח כ"ס ש"ס: (קה) תירגם עקילם. מה חסר המלות שתרגם עקילם, ובכ"י פארמא תירגם אונקלוס עקילם, המלה אונקלוס היא הוספת המעתיק, ובכ"י פמ"ו אות ג' אתי אל שדי תרגום עקילם אכסיום ואקסום. ורבינו נתן בערוך ערך אקסום גורם בכ"י אקסום ואקסום, ויש לתקן במדרש אכסיום ואקסום או אקסום ואקסום, ועיין בערוך השלם מידידי הרב הגדול מוה"ר ח"י ד"ר קאהוט שמבאר המלות בטוב טעם ודעת, והביא ג"כ תרגום ט' זקנים ותרגום עקילם: (קו) שריפא אותן והביאן לדרך הטובה כו'. מוצא בילקוט מלכים רמז ר"ד בשם התנחומא וחס הגי' כשימלך הקב"ה עלינו אומרים כו':

(א) אמר ר' ירמיה. מוצא בכ"י פס"ח אות ט', וחס הגי' אמר ר' יצחק, ובמדרש שו"ס מזמור ז' אמר רבי, ז' אמר רבי ירמיה וזו רבי יצחק, והתחלת המאמר מתנחומא מוצא בלגדת בראשית פמ"ו וחכ"כ הוסף המסדר הרבה דברים, וכן הביא בשם ר' אחא הוספת דברים והרחבת לשון: (ב) אעפ"י שברא הקב"ה עולמו לא ישב בארץ אלא צדיק. בכ"י פארמא לא ישב בארץ עם צדיקים: (ג) לאנפמי שלו "פי' תהום". זה הפירוש הוסף המעתיק בכ"י אקספארד, וליהא בכ"י רומי וכ"י רח"ס וכ"י פארמא, ובכולם בטעות לאנפמי וז"ל לאנפמי, וכן במאמר שלאחריו, גם בשמות אות כ"ד גם בשם בשלח אות י"א בטעות לאנפמי, והיא המלה היוונית ἀνταπαῖσι ופי' לקראת פניו (פנטגונגטן), ועיין בערוך השלם ערך אפתי שהעיר שם בילקוט בזהם מקומות המלה משובשת, ובכ"י פארמא היהא לאנפמי ז' לאנפמי: לאנפמין